

POLITICI DE SUSȚINERE A FAMILIILOR CU COPII: viziune de politici în Uniunea Europeană și propuneri pentru Republica Moldova

Autor:

Constanța Popescu

Chișinău, iulie 2014

Acest raport este realizat de către Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP cu sprijinul UNICEF și finanțare oferită de Guvernul Suediei, în cadrul proiectului „Parteneriat pentru politici de rezultat bazate pe analiză: UNICEF, Parlamentul Republicii Moldova și Expert-Grup”. Afirmările și concluziile din acest document aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția sau opiniile finanțatorului.

■ Sumar executiv	4
■ Introducere: situația din Republica Moldova.....	8
■ Viziunea de politici de susținere a familiilor cu copii în Uniunea Europeană.....	20
■ Propuneri de modificare a cadrului legislativ și regulatoriu din Republica Moldova	26
■ Anexe:	39

■ Sumar executiv

Este important de remarcat faptul ca RM a efectuat progrese semnificative în ultimii zece ani în ceea ce ține de îmbunătățirea protecției copilului în Republica Moldova. Recunoscând acest lucru, scopurile acestui studiu se axează nu atât pe evoluția, cât pe evaluarea situației curente, astfel în primul capitol sunt descrise măsurile existente de susținere a familiilor cu copii. Ulterior studiul prezintă viziunea din Uniunea Europeană, descrisă în capitolul doi, și astfel contribuie la necesitatea formării unei viziuni strategice pe termen lung, integrate și axate pe mai multe domenii.

Scopul studiului este identificarea măsurilor de suport pentru familiile cu copii în Republica Moldova și include o abordare multi-sectorială: protecție socială, politici de sănătate, politici fiscale, prevederi ale Codului Muncii, servicii de îngrijire și educare a copiilor, accesul la informație etc.; rolul acestor masuri de susținere crescând exponențial în cazul familiilor cu mulți copii. Studiul propune recomandări de politici publice și include referințe la viziunea de politici din Uniunea Europeană. Sunt incluse și referințe la legislația națională, precum și unele estimări orientative ale impactului bugetar, iar recomandările țin cont și de faptul ca în a doua jumătate al anului 2014 Guvernul și Parlamentul vor activa o perioadă cu funcții limitate din cauza alegerilor parlamentare din toamna 2014.

Luând în considerație constrângerile existente în Moldova, de ordin social, economic, politic, dar și bugetar, și ținând cont de necesitatea unor studii suplimentare sectoriale, în capitolul III sunt oferite mai multe detalii referitor la principalele propuneri:

- **Măsuri pe termen scurt:**

- o **Mărirea scutirii de impozit pe venit** pentru fiecare copil aflat la întreținerea părinților;
- o **Monitorizarea implementării legii cu privire la ajutorul social** privind modul de includere a familiilor cu copii și completarea acestuia cu prevederi care să includă mai bine familiile cu 3 și mai mulți copii, dar și cele monoparentale;
- o **Modificări ale Codului Muncii:**
 - introducerea dreptului femeilor însărcinate la timp liber plătit din orele de muncă (în limita unui număr maxim de ore lunar) pentru efectuarea controalelor antenatale în perioada de la stabilirea sarcinii și până la începutul concediului de maternitate (o practică europeană);
 - introducerea concediului paternal de 2 săptămâni;
 - extinderea unor beneficii existente astăzi pentru familiile cu 2 sau mai mulți copii (de concediu suplimentar plătit sau neplătit) - și pentru fiecare părinte cu 1 sau mai mulți copii (proporțional pentru fiecare copil, cu stabilirea unui nivel maxim);
- o **Reglementarea unică a programului prelungit oferit de școli, dar și a programului de vară** în cadrul ciclului primar pentru copii de vârstă 7-11 ani (durata și costurile), pentru a permite părinților să lucreze 40 de ore pe săptămână, în timp ce copiii sunt supravegheați;
- o **Îmbunătățirea accesului la informație privind beneficiile existente pentru familiile cu copii**, de către Guvern (care sa includă într-o pagină unică informația

despre protecția socială, scutirile fiscale, serviciile medicale pentru copii, drepturile la serviciile de îngrijire și educare a copilului, prevederi ale Codului Muncii pentru angajații care sunt și părinți etc.)

- o **Examinarea necesității de revizuire a metodologiei de calcul a venitului minim de existență la copii cu vârsta sub 1 an** comparativ cu cel pentru copiii de 1-7 ani;
- o **Modificarea hotărârii de Guvern privind centrele comunitare de dezvoltare timpurie pentru copii de 3-6(7) ani, prin coborârea pragului minim până la 1,5 ani** și completarea cu cerințele specifice vârstei de 1,5 – 3 ani.
- o **Implementarea unei scheme de oferire copiilor subnutriți cu vârsta sub 1 an** a alimentației pentru copii (terciuri etc.), compensate similar medicamentelor prin intermediul farmaciilor, pentru familiile social-vulnerabile;
- o **Definirea în mod unic la nivel de politici ce înseamnă o familie cu mulți copii** – în Republica Moldova aceasta fiind **familia cu 3 și mai mulți copii** - și focusarea politicilor speciale pe aceste categorii de familii.
- **Măsurile pe termen mediu, urmare a unor studii suplimentare în cadrul acestui proiect:**
 - o **Reforma educației timpurii în creșe de stat și private pentru vârsta copiilor de 1,5 – 3 ani**, fundamentală pentru a oferi părinților posibilitatea de a lucra (în special prin eliminarea prudentă a barierelor excesive de reglementare în cazul celor private, dar și identificarea finanțării suplimentare pentru creșelor de stat), cu scopul de a oferi servicii de calitate, de o durată suficientă de ore și la un preț accesibil (va urma un studiu separat);
 - o **Monitorizarea și îmbunătățirea continuă a serviciilor de grădiniță pentru copii de vârsta 3-6(7) ani** (va urma un studiu separat);
 - o **Reglementarea activității bonelor**, în baza experienței din Uniunea Europeană (atât a celor care activează la domiciliul copilului, dar și cele care acceptă la domiciliul propriu mai mulți copii);
 - o **Concediile acordate mamei (sau altor membri a familiei) pentru îngrijirea copilului cu vârsta până la 3 ani**: optimizarea suplimentară a sistemului de calcul și achitare a indemnizațiilor atât pentru persoanele asigurate, cât și cele neasigurate (va urma un studiu separat).
- **Măsurile pe termen mediu/ lung, care necesită studii suplimentare sectoriale:**
 - o **Elaborarea în 2015 a unei strategii sectoriale pentru perioada de implementare 2015-2020 ce ține de dezvoltarea creșelor de stat și private** pentru copiii de 1,5 – 3 ani, cu implicarea unui grup inter-ministerial care să includă mai multe ministere cheie (MMPSF, ME, MS, MF);

- o **Mărirea accesului la educație după vârsta de 18 ani (pentru cei care pot face cerințelor de studii), din punct de vedere a aspectelor financiare:** atât taxa de studii, cât și costul de viață pe perioada studiilor (odată ce asigurarea cheltuielilor pentru această perioadă sunt una din motivațiile principale ale părinților care migrează la lucru peste hotare);
- o **Politici axate pe oferirea spațiului locativ familiilor social-vulnerabile cu copii** - în utilizarea temporară sau scheme cu compensarea chiriei – cu scopul evitării supraaglomerării și asigurării unui trai decent pentru copii;
- o **Asistență mai bună familiilor cu copii în efectuarea cheltuielilor de sănătate:**
 - studiu detaliat al gradului de oferire *de facto* a medicamentelor compensate pentru copiii cu vârsta sub 5 ani; cu extinderea graduală a acestor beneficii până la vârsta de 18 ani;
 - identificarea unei scheme *previzibile* de compensare a costului medicamentelor și serviciilor medicale pentru copii din familiile social vulnerabile (necesită o colaborare mai strânsă între sectorul medical și asistența socială);
 - oferirea gratuită a poliței medicale pentru mame cu mulți copii într-un format nou: în loc de “gratuit pe viață pentru mamele care au 4 și mai mulți copii” – poate fi recomandat „pentru mamele cu 3 și mai mulți copii, pentru perioada în care minimum 3 sau mai mulți sunt cu vârsta sub 18 ani”;
 - re-evaluarea criteriilor economice existente în legislație pentru familiile eligibile pentru tratamente in vitro compensate de polița medicală (prag maxim prea mic, diferențiat pe sectoare ale economiei etc.). Se recomandă modificarea în dependență de salariul mediu pe economiei și în baza declarației de impozit pe venit a familiei pe ultimii 3 ani, precum și criterii medicale suplimentare;
- o **Promovarea politicilor de lucru flexibil pentru angajații cu copii** – acestea trebuie să fie în echilibru cu necesitățile angajatorului, în baza unor studii suplimentare;
- o **Politici de susținere a familiilor monoparentale**, urmare a unui studiu mai detaliat al problemelor acestora;
- o **Implementarea unui sistem de deduceri fiscale din impozitul pe venit, aplicate la sfârșit de an** pentru familiile cu copii – ar putea include cheltuieli de educație, sănătate, locuință;
- o **Uniformizarea, începând cu 2015, a plăților efectuate pentru copii de către Fondul republican și fondurile locale de susținere socială a populației** – prin asigurarea unor plăți cu caracter previzibil, regulat și similar în toată țara, în vederea asigurării drepturilor egale ale copiilor;
- o **Efectuarea unui studiu suplimentar pentru a vedea cum sunt afectate pensiile mamelor în special, dar și a părinților în general**, pentru perioadele de concedii neplătite sau program redus de ore în perioada de creștere a copiilor cu vârsta sub 12 ani (atât mărirea pensiilor, cât și stagiul de cotizare);

- o **Politici de stimulare a angajării tinerilor imediat după terminarea studiilor**, recunoscând faptul că deseori familiile susțin copiii o perioadă mai lungă după terminarea studiilor.

Notă suplimentară: o grupare pe sectoare a recomandărilor este prezentată în infograficul anexat ca document separat la acest studiu.

■ Introducere: situația din Republica Moldova

Introducere

Acest studiu are drept scop evaluarea principalelor măsuri de susținere a familiilor cu copii din Moldova și identificarea unui set de măsuri suplimentare necesare a fi instituite sau fortificate în Republica Moldova, ținând cont de posibilitățile bugetare, dar și contextul de economie politică. În prezent în Republica Moldova anual se nasc circa 38 mii de copii, în anul 2013 rata natalității constituind 10,6 născuți-vii la 1000 locuitori cu un nivel al natalității în localitățile rurale (11,6%) care se menține ușor mai înalt decât în localitățile urbane (9,3%). Conform datelor BNS La 1 ianuarie 2014 numărul populației stabile în Republica Moldova a constituit 3557,6 mii persoane, din care 699,8 mii persoane sau circa 20% alcătuiesc copii în vârstă de până la 18 ani.

Măsurile axate pe promovarea suplimentară a natalității ar fi asociate cu niște riscuri, în special riscul de a stimula și mai mult nașterea mai multor copii în familiile social-vulnerabile, dar nu și a creșterii și garantării unui anumit nivel minim necesar de cheltuieli (și deci venituri per membru de familie) pentru dezvoltarea fiecărui copil. Nașterea copiilor în familiile social-vulnerabile duce la accentuarea sărăciei și transmiterea dintr-o generație în alta a acesteia, astfel este important să fie re-evaluat sistemul de oferire de beneficii pentru familiile cu copii în general, și cele cu venituri mici în special. Majoritatea țărilor europene sunt prudente cu măsurile de stimulare a natalității și și-au propus mai mult drept obiectiv de politici asigurarea unui nivel suficient de investiții în dezvoltarea fiecărui copil, care includ cheltuieli necesare pentru: alimentație, sănătate, educație, precum și de timp; în cazul familiilor cu mulți copii, suplimentar la problema de venituri pentru fiecare membru de familie, se accentuează și cea de spațiu.

Politicile ce țin de familiile cu copii și reducerea riscurilor de sărăcie printre copiii nu sunt incluse în **documentul de viziune strategică Moldova 2020**, care din domeniul politicilor sociale include doar prioritatea de reformă a sistemului de pensii. Însă acest lucru este inclus în strategiile sectoriale ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, aprobată recent, dar și de cea a Ministerului Educației care include măsuri pentru educația preșcolară a copiilor de vârstă 3-7 ani, care vor fi menționate în continuare. **Strategia pentru protecția copilului și familiei 2014-2020** include un șir de măsuri dedicate familiilor cu copii, în special în ceea ce ține de domeniul violenței în rândurile copiilor, prevenirea instituționalizării, dar și măsurile ce introduc conceptul de echilibru între activitatea profesională și responsabilitățile de familie. Deși aceasta strategie este un important angajament în acest domeniu, totuși lipsesc un șir de măsuri importante care ar ține și de conlucrarea cu alte ministere și instituții publice și ar include mai multe măsuri de prevenire a sărăciei în rândurile copiilor, ceea ce din practica europeană denotă necesitatea a mai puține resurse publice - atunci când este efectuată corect - decât dacă sunt măsuri aplicate post-factum constatării sărăciei.

Indicatorii ce țin de sărăcia în rândurile copiilor sunt cu tendințe de îmbunătățire, dar problema persistă în special în cazul familiilor cu 3 și mai mulți copii. De ex. în 2011 circa 20% din copii au fost la limita sărăciei, iar mai mult de 2/3 din copiii săraci sunt din regiunile rurale.¹ Este foarte joasă și abilitatea familiilor cu copii, și în special a mamelor de a lucra, având unul sau mai mulți copii mici de vârstă preșcolară, astfel este important de identificat și de înlăturat cauzele acestei pierderi temporare de venituri. Conform studiului național "Violența față de copii în Republica Moldova" din 2007, neglijența în familie și alimentarea insuficientă se atestă la unul din zece copii și la trei, respectiv patru, din zece copii, în cazul auto-percepției de săraci.

Politici de susținere a familiilor cu copii

În prezent în Republica Moldova există o serie de beneficii pentru familiile cu copii, acestea fiind axate preponderent pe copiii mici, lipsind viziunea holistică multi-sectorială de acordare a

¹ Raport privind sărăcia în Republica Moldova, Ministerul Economiei, Chișinău 2012, www.mec.gov.md.

beneficiilor pentru fiecare copil până la vârsta de 18 ani, ca în majoritatea țărilor dezvoltate (necondiționate sau în dependență de nivelul de venituri ale familiei). Politicile existente sunt mai mult axate pe categorii de beneficiari decât pe abordare ținută per copil, iar măsurile aplicate sunt mai mult efectuate post-factum confirmării sărăciei decât prevenirii acesteia pe criterii de risc.

Politicile sociale în general, și pentru familii cu copii inclusiv, se împart în politici de asistență socială și politici de asigurare socială. Cele de asistență socială cuprind livrarea de beneficii (alocații, indemnizații, ajutor social, ajutoare materiale etc.) și oferirea serviciilor. Asigurarea socială este un mecanism de reducere a riscurilor de incapacitate de dobândire a venitului prin compensarea acestuia. În practică, conform datelor BNS, în gospodăriile cu maxim 2 copii, în structura prestațiilor sociale preponderente au fost cele de asigurare socială, iar în cazul celor cu 3 și mai mulți copii contribuția acestor plăți a scăzut în favoarea prestațiilor de asistență socială.

Astfel familiile cu copii beneficiază de următoarele principale forme de susținere din partea statului:²

1. Principalele tipuri de prestații de asigurare socială, dar și de asistență socială, adresate familiei și copilului:

A. Prestații de asigurări sociale:

- **indemnizația unică la nașterea copilului**, acordată atât persoanelor asigurate, cât și neasigurate.

Conform datelor BNS, pe parcursul anului 2013 au fost înregistrați circa 76 mii beneficiari de indemnizații la naștere, peste 50 la sută fiind persoane neasigurate. În 2013 mărimea indemnizației unice la nașterea primului copil a constituit 2600 lei, iar în cazul fiecărui următor copil – 2900 lei (fiind dublă față de anul 2009). În 2014 aceste indemnizații sunt de 3100 lei și 3400 lei corespunzător, cu planificarea unei mărimi suplimentare în 2015, condiționată de identificarea unor resurse suplimentare.

- indemnizația de maternitate

Se stabilește femeilor asigurate, soților aflate la întreținerea soților asigurați și șomerilor care au dreptul la concediul de maternitate, începând cu a 30-a săptămână de sarcină, pe o perioadă de 126 de zile calendaristice, iar în cazul nașterilor complicate sau 2 și mai mulți copii - și de 14 de zile calendaristice suplimentare, în mărimea a 100% din veniturile medii din ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat.

- indemnizația lunară pentru creșterea copilului pentru persoanele asigurate până la împlinirea vârstei de 3 ani

Aceasta reprezintă 30% din venitul mediu pentru ultimele 12 luni (până la început de 2014 pentru ultimele 6 luni); această indemnizație fiind alocată doar cu condiția ca mama să nu lucreze sau să lucreze în regim redus de ore (sau la domiciliu) până copilul atinge vârsta de 3 ani.

În cazul indemnizației pentru îngrijirea lunară a copiilor există o diferențiere conform statutului: persoane asigurate sau neasigurate (descrise în continuare); pentru persoanele asigurate conform datelor BNS valoarea medie acordată în 2013 a constituit 997,9 lei. Numărul persoanelor care au beneficiat de concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani este în

² Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1478 din 15 noiembrie 2002, cu modificările și completările ulterioare

creștere în ultimii ani. În anul 2013 circa 37 mii persoane au beneficiat de această indemnizație, comparativ cu 29,3 mii în anul 2009.

- indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav:

Se stabilește mamei sau altui membru de familie în cazul îmbolnăvirii copilului până la vârsta de 7 ani sau a copilului cu handicap până la vârsta de 12 ani, cu respectarea anumitor condiții.

- pensia de urmaș

Este achitată din bugetul asigurărilor sociale de stat și reprezintă o plată lunară stabilită persoanei care a pierdut întreținătorul și se acordă dacă persoana decedată era pensionar sau îndeplinea condițiile pentru obținerea unei pensii. Sunt eligibili copii cu vârsta până la 18 ani sau, dacă își continuă studiile în instituțiile de învățământ de zi, atunci până la terminarea acestora, fără a depăși vârsta de 23 de ani.³

Corelația între unele indemnizații aplicate și minimul de existență pentru copii:

O abordare care se recomandă a fi revizuită este abordarea minimului de existență pentru copii mici. Estimările BNS evaluează minimul necesar pentru copii mici ca fiind în 2013 de 591,4 MDL, iar ulterior aceasta crește pentru copii de vârsta 1-6 ani până la 1328,40, și pentru 7-16 ani fiind de 1724 lei. Practica arată că o familie deseori face mai multe cheltuieli pentru copiii cu vârsta sub 1 ani, decât pentru vârsta de 1-6 ani; sau acestea sunt la un nivel similar. O diferență mai mult decât dublă începând cu vârsta de 1 an, descrisă în tabelul de mai jos, merită o examinare suplimentară a metodologiei.

Tabelul 1. Raportul dintre indemnizațiile pentru copii și minimul de existență pentru copii (BNS, 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
Minimul de existență pentru copii, lei	1112,0	1258,1	1391,4	1409,6	1533,9
inclusiv după grupe de vîrstă:					
pînă la 1 an	451,0	498,8	590,6	591,9	591,4
1-6 ani	964,3	1095,9	1238,3	1256,2	1328,4
7-16 ani	1228,8	1409,3	1550,1	1575,4	1724,2
Co-raportul dintre indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului și minimul de existență pentru copii în vîrstă de pînă la 1 an					
persoane asigurate (pînă la 3 ani)	106,2	135,3	130,0	146,7	168,7
persoane neasigurate (pînă la 1,5 ani)	33,3	50,1	50,8	50,7	50,7

B. prestații de asistență socială:

- indemnizația lunară pentru creșterea copilului pentru persoane neasigurate până la împlinirea vârstei de 1,5 ani.

Valoarea acestei indemnizații pentru persoanele neasigurate în 2013 a fost de 300 lei, în 2014 a fost de 400 lei. Proiectele pentru 2015, încă neaprobat, prevăd mărirea suplimentară a acestei indemnizații, precum și a duratei de acordare a acesteia până la 3 ani (condiționat de identificarea resurselor financiare).

- alocații sociale de stat pentru îngrijirea copilului cu dizabilități.

³ Raport social anual, MMPSF, Chișinău 2013, p. 65.

Mărimea alocației variază în dependență de gradul de severitate a dizabilității, iar pentru copiii cu dizabilități cu severitatea I, este prevăzută suplimentar și o alocație de îngrijire.

Conform datelor BNS, în anul 2013 circa 14 mii copii au beneficiat de aceste alocații, 43% din copii fiind cu dizabilități severe. Mărimea medie a alocației pentru copiii cu dizabilități constituie în 2013 circa 307,3 lei și s-a majorat cu 18,3% comparativ cu anul 2009.

- alocația socială de pierdere a întreținătorului, acordată până la 18 (23) de ani.

În 2013 această alocație a constituit 139,7 lei, iar una din inițiativele recent lansate de Parlament propune mărirea acesteia începând cu 1 ianuarie 2015 până la 30% din pensia minimă pentru limita de vârstă. Beneficiari ai acestei alocații sunt în jur de 4000 copii anual.

- ajutorul social, care are 2 componente: ajutorul social și ajutorul în perioada rece a anului

Legea cu privire la ajutorul social definește venitul lunar minim garantat pentru perioada ianuarie-octombrie 2014 - în cuantum de 680 de lei, iar începând cu 1 noiembrie 2014 - în cuantum de 700 de lei; ceea ce este puțin sub jumătate din minimul de existență. Prestația dată stabilește condițiile de acordare și mărimea acesteia pentru fiecare membru al familiei și este cea mai eficientă în combaterea sărăciei, incluzând o bună parte din beneficiari familiile cu copii. În 2012 de cel puțin de o plată a prestației de ajutor social au beneficiat circa 78000 familii defavorizate, din care circa 60% au avut în componența lor cel puțin un copil, iar cuantumul mediu al prestației în 2012 a fost de circa 730 lei.

Totuși **legea este axată insuficient pe familiile cu 3 și mai mulți copii**, garantând mai mult accesul celor care îngrijesc un copil cu vârsta sub 3 ani și au venituri sub nivelul venitului minim garantat, sau familiile în care adulții se încadrează și în alte categorii. Legea cu privire la ajutorul social - indirect încurajează familiile sărace să mai nască un copil, oferind prioritate familiei atunci când un părinte se află în concediul de îngrijire a copilului sub 3 ani. Este important de eliminat aceasta încurajare indirectă și de examinat posibilitățile de a include mai larg familiile cu mulți copii în această lege. **Exemplu sensibil de categorie care nu se încadrează:** o mamă singură care are un copil de 4 sau 5 ani (deci cu vârsta mai mare de 3 ani) și locuiește într-o localitate rurală fără grădiniță; în acest caz se presupune că ea poate ieși la serviciu, ceea ce nu este adevărat. Mama se consideră șomeră și neacceptarea de către ea a unei oferte de muncă pe motiv că nu are o grădiniță unde să ducă copilul în timp ce iese la serviciu (refuz absolut justificat) – duce imediat la stoparea ajutorului social (în capitolul III revenim la acest aspect cu formularea unor soluții). Pe termen lung, legea privind ajutorul social trebuie să asigure un nivel suficient de dezvoltare a capitalului uman per copil, indiferent de numărul de copii din familie, fiind focusată pe garantarea unui venit minim pentru fiecare copil până la atingerea majoratului.

Ajutorul în perioada rece a anului este în 2014 o sumă fixă de 250 lei lună pentru perioada rece a anului, incluzând lunile noiembrie – martie, și este acordată familiilor defavorizate beneficiare de ajutor social conform prevederilor legii, dar și familiilor cu venit global mediu lunar mai mic decât nivelul venitului lunar minim garantat majorat de 1,6 ori.

- Indemnizații pentru copiii adoptați sau aflați sub tutelă/ curatelă

Include indemnizația lunară pentru alimentație, haine, obiecte de igienă în valoare de 600 lei lunar.

Notă: scopul acestui studiu nu include specificul familiilor cu dizabilități sau copii adoptați, care trebuie studiat separat. Totuși trebuie menționat faptul că statul oferă un sistem de garanții mai mare și previzibil pentru copiii adoptați până la 18 ani, decât celor cu riscuri de abandon sau sărăcie în cadrul familiilor);

- **ajutoare materiale unice** acordate familiilor defavorizate din mijloacele **Fondului republican de susținere socială a populației**

Aceste fonduri se alocă la sărbători tip **1 iunie**, dar pot include și alte ajutoare, de ex. în cazul familiilor cu 4 sau mai mulți copii, sau în cazul unor tratamente medicale costisitoare (descrie în politici de sănătate). Pentru începutul anului școlar 2012/2013, 20 276 familii au beneficiat de **ajutor material pentru școlarizarea copiilor**, pentru această destinație statul a cheltuit peste 11 580 mii lei. În ciuda faptului că în 2013 recomandarea ministerului către APL-uri a fost de a acorda minim 300 lei, sumele au variat între 100 și 600 în dependență de localitate (sumele mici fiind acordate în localitățile în care s-a dorit un număr mare de beneficiari în loc de țințirea mai bună a familiilor social vulnerabile). **Lipsește caracterul garantat și previzibil** al acestor ajutoare anuale (fiind în limita fondurilor disponibile), iar suma medie variază în diferite localități deoarece mărimea acestor ajutoare se stabilește prin decizia consiliilor administrațiilor locale. Beneficiarii au fost diverși, dar pe lângă pensionari și familii fără copii - au fost incluse și familiile cu mulți copii sau monoparentale, dar și copiii orfani (în anumite condiții).

- **odihna de vară a copiilor**

include distribuirea gratuită pentru copiii de vârstă 7-18 ani a foilor pentru odihna de vară, preferențial din următoarele categorii: copii orfani și semiorfani, copii din familii monoparentale, cu venituri mici, din familii numeroase și altele. Prețul mediu al unui bilet fiind în 2012 de 1264 lei, fiind contractate peste 15 mii de foi în sumă totală de peste 19 milioane lei.

C. Servicii sociale adresate familiei cu copii

Serviciile sociale sunt ansamblul de măsuri și activități realizate pentru a satisface necesitățile sociale ale persoanei/ familiei pentru a depăși anumite situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluderii sociale. În Republica Moldova **serviciile sociale se divizează în trei tipuri**: servicii sociale primare (comunitare), servicii sociale specializate și servicii sociale cu specializare înaltă; dreptul la aceste servicii fiind stabilit individual. **Serviciile sociale primare** (comunitare), asigurate în mare parte de asistenții și lucrătorii sociali, includ: asistența socială comunitară, îngrijire socială la domiciliu, cantina de ajutor social, centru comunitar de asistență socială – o bună parte din beneficiari reprezentând familiile cu copii. Suplimentar, există și o serie de **servicii sociale specializate**, așa ca de exemplu centrul de zi pentru copiii în situație de risc sau cu dizabilități, centru maternal și multe altele; iar **serviciile sociale cu specializare înaltă** includ centrele pentru copii cu deficiențe mintale și pentru asistență victimelor traficului de ființe umane. Serviciile sociale pot fi gratuite, parțial plătite sau plătite integral, iar dreptul la aceste servicii este realizat în baza evaluării necesităților și a consimțământului liber exprimat. În același timp multe familii social-vulnerabile nu au suficient acces la informație, astfel nu își exercită toate drepturile existente.

Proiecte noi ale MMPSF

În prezent există și **un proiect nou de lege al MMPSF**, care propune modificări începând cu 1 ianuarie 2015, în special în domeniul majorării indemnizației unice la nașterea copilului, extinderii perioadei de acordare a indemnizației lunare pentru creșterea copilului pentru persoanele neasigurate de la 1,5 la 3 ani, cu majorarea mărimii acestora, precum și introducerea unor indemnizații noi: de suport pentru familiile cu copii gemeni și pentru pregătirea copilului pentru clasa 1. Este importantă identificarea unor mijloace suplimentare de la bugetul de stat pentru

susținerea acestor măsuri, dar este necesar de menționat și necesitatea introducerii pe termen lung a unor măsuri care să susțină familiile în pregătirea pentru școală a copilului *în fiecare an*. În condițiile unor constrângeri bugetare, aceste indemnizații noi ar fi bine să fie direcționate mai mult copiilor din familiile cu risc crescut de sărăcie.

Evaluarea situației existente privind măsurile speciale axate pe familiile cu mulți copii:

În Republica Moldova constatăm că există puține măsuri care sunt dedicate în mod special familiilor cu mai mulți copii, la fel și faptul că **nu este clar definită familia cu mulți copii** - și anume începând cu câți copii este necesar de oferit susținere suplimentară familiilor. În același timp, datele statistice ne indică că cele mai înalte rate ale sărăciei sunt înregistrate în gospodăriile cu 3 și mai mulți copii – circa 38% totalul familiilor cu 3 și mai mulți copii. În același timp, aceste familii reprezintă doar 12% din numărul total de familii (în totalul de familii includ și 47 % familii fără copii).⁴

În prezent, sistemul național de protecție socială există o serie de beneficii, focusate pe **un număr variabil de copii în familie**:

1. Beneficii pentru angajații cu **2 sau mai mulți copii** – există o serie de drepturi suplimentare la timp plătit și neplătit pentru aceste familii în Codul Muncii (descrise ulterior în cadrul acestui capitol, la tema legislația muncii);
2. Anterior, în cadrul schemei de acordare a compensațiilor nominative, acestea erau acordate familiilor cu mulți copii (fiind definite ca **4 și mai mulți copii**), în 2012 numărul de beneficiari reprezentând 4857 familii. Măsura a fost abrogată pe motiv că mai puțin de jumătate din banii direcționați ajungeau la cei săraci, restul fiind direcționați la populația generală - și treptat înlocuită cu acordarea de ajutor social, conform anumitor criterii.
3. Polița medicală este oferită **gratuit pe viață mamelor care au 4 și mai mulți copii**.
4. Lipsesc politicile ce țin de oferirea unei locuințe pentru familiile cu mulți copii și nu este definit ce înseamnă o locuință pentru familii social-vulnerabile (excepție anumite proiecte de locuințe sociale, care presupun existența unor mijloace financiare care nu pot fi îndeplinite de o familie social-vulnerabilă).
5. Familiile numeroase au prioritate la oferirea unui bilet gratuit de odihnă în taberele de vară pentru copii de vârstă 7-18 ani, fiind interpretabil de cei care iau decizia ce înseamnă o familie numeroasă în MD (deseori fiind totuși cele cu 4 sau mai mulți copii);

Supra-aglomerarea sau lipsa locuinței este una din problemele mai frecvente în cazul familiilor cu mulți copii, în special în regiunile urbane. În acest domeniu constatăm că lipsește o viziune de politici publice implementabile și adresate într-adevăr celor cu venituri mici. Frecvent se remarcă mai mult **anumite decizii ale administrațiilor publice locale** cu caracter arbitrar și populist, fiind axate ocazional pe familiile care au primit mai multă atenție din partea mass media, de ex. în care s-au născut tripleți (versus lipsa măsurilor din partea aceleiași primării în cazul familiilor cu 3 sau 5 copii născuți consecutiv, eventual într-o familie cu venituri și mai mici). În mod arbitrar s-a aplicat frecvent (de ex. de către primăria Chișinău) a deciziei de donație a unei locuințe în proprietate, versus ceea ce ar fi fost mai rezonabil în cazul unor constrângeri bugetare: acordarea în utilizare gratuită a unei locuințe până la atingerea copiilor a vârstei de 18 ani; alternativ acordarea unei indemnizații lunare suficiente pentru chiria unui spațiu locativ pentru aceeași perioadă. Politicile existente tip Prima Casă din Chișinău sau similare în alte localități sunt destinate mai mult tinerelor familii cu venituri medii sau mari, care i-și pot permite achitarea unui credit ipotecar – ceea ce este imposibil în cazul familiilor social-vulnerabile cu mulți copii.

⁴ BNS, 2011.

Deși în practică multe familii cu mulți copii sunt acoperite de **legea privind ajutorul social**, totuși ea nu este axată suficient pe garantarea veniturilor minime pentru copii până la 18 ani, ci mai mult depinde de veniturile medii împreună cu statutul de eligibilitate a adulților din familie. Studiul descrie situația ce ține de această lege, precum și criteriile de eligibilitate (care nu conțin prevederi speciale în cazul familiilor cu mulți copii, deși acestea deseori beneficiază de acest ajutor).

În condițiile Republicii Moldova **se recomandă de a defini ca și familie cu mulți copii – familia cu 3 sau mai mulți copii** - ținând cont de rata de sărăcie mare de aproape 40% în cadrul acestor familii. Aceste familii, dar și **famiiliile monoparentale**, sunt cu risc sporit de venituri mici și investiții insuficiente în copil, astfel necesită măsuri suplimentare de susținere.

Politici de sănătate

Situația din domeniul sănătății este și ea complicată - deși polița medicală este gratuită pentru copiii sub 18 ani, dar și studenții cu frecvența la zi, și include mai multe servicii medicale - totuși medicamentele sunt integral compensate doar pentru gravide și copiii cu vârsta sub 5 ani, iar serviciile stomatologice abia recent au devenit gratuite pentru copiii cu vârsta sub 12 ani. Mulți părinți cu copii sub 5 ani totuși spun ca nu au beneficiat de medicamente compensate pentru copii, fapt care necesită un studiu mai detaliat al gradului de aplicare în practică al acestui beneficiu pentru copii. În același timp, nu există nici un mecanism de rambursare a cheltuielilor efectuate pentru medicamente pentru copiii de vârsta 5-18 ani sau pentru familiile care nu pot să procure medicamentele prescrise copiilor din motive financiare. Situația necesită a fi studiată suplimentar, probabil la moment în cazul familiilor social-vulnerabile aceste cazuri sunt soluționate prin internarea în spital și astfel tratarea gratuită ca și cazuri de urgență (urgențe de facto, sau înregistrate de medic ca și fiind urgențe, pentru a putea oferi și medicamente gratuite copiilor). Această soluție este mai scumpă pentru Compania Națională de Asigurări în Medicina, necesitând și internarea în spital, decât ar fi compensarea medicamentelor pentru părinții care nu pot asigura tratamentul copiilor doar din motive financiare. fie invers, părinții nu fac tratamentul recomandat la timp din motive financiare, și astfel copilul ajunge în spital cu complicații – în oricare din scenarii, CNAM suportă cheltuieli ascunse în cazul familiilor social-vulnerabile cu copii, astfel ar fi mai bine ca aceste fonduri să fie redirecționate la prevenire.

Polițele medicale sunt acordate în prezent gratuit anumitor categorii de beneficiari, care pot fi și adulți din familii cu copii – de ex. cei șomeri, sau beneficiari de ajutor social etc. În ceea ce ține de mame, ele au poliță medicală gratuită până când copilul împlinește vârsta de 3 ani, pe când în perioada când copilul are vârsta de 3-6 ani – numai dacă mama este în concediu neplătit de îngrijire a copilului; deci iarăși se denotă o focusare pe statutul mamei (deși tehnic nu există nici o garanție ca ea va reveni la serviciu ulterior) mai mult decât pe politica de stat de a susține familiile cu mulți copii. În prezent mamele cu 4 și mai mulți copii pot beneficia de poliță gratuită pe viață, chiar dacă nu lucrează.⁵ Serviciile stomatologice au devenit recent gratuite pentru copiii cu vârsta până la 12 ani, ceea ce este un progres, și totuși este prea puțin comparativ cu situația din Uniunea Europeană unde asemenea servicii sunt gratuite până la 18 ani.

Sunt neobișnuite și anumite aspecte ale politicii de stat în domeniul sănătății de reproducere. Legea nr. 138 din 2012 prevede dreptul pentru cuplurile de o anumită vârstă și cu o stare suficient de bună a sănătate dreptul la 1 procedură de fertilizare în vitro finanțată de Compania Națională de Asigurări în Medicină în baza poliței de asigurare obligatorie de asistență medicală. Însă suplimentar criteriilor medicale, există și criterii social-economice - și anume membrii cuplului trebuie să fie încadrați în câmpul muncii în RM și cu un venit lunar mai mic de 50% din salariul mediu în sfera de activitate a asiguratului (un criteriu mai bun ar fi salariul mediu pe economie sau declarația de venituri a familiei pe ultimul an financiar). Criteriul salarial aplicat în prezent de fapt favorizează nașterea copiilor în familiile în care veniturile sunt practic sub nivelul de existență (ex.

⁵ Legea nr. 1585 din 27.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală

în cazul unei jumătăți din salariul mediu din sectorul bugetar), în detrimentul cuplurilor care achită lunar contribuții de asigurări medicale și ar putea investi mai multe venituri în dezvoltarea copilului. Ar fi binevenită eliminarea acestui plafon salarial pentru a asigura accesul mai echitabil a tuturor care lucrează și plătesc; iar odată ce fondurile disponibile pentru aceste servicii medicale sunt limitate, se recomandă îngustarea prin stabilirea criteriilor de selectare a cuplurilor cu cea mai mare probabilitate de a avea succes din prima încercare, pe criterii medicale, pe faptul dacă mai au sau nu copii, durata căsătoriei comparativ cu o vârstă potrivită etc.

Odată ce CNAM nu prevede o modalitate de acordare a compensațiilor pentru unele tratamente medicale pe criterii sociale, în anii precedenți pentru asemenea destinații au fost acordate ajutoare materiale unice de către Fondul republican de susținere socială a populației. Doar în anul 2012 pentru procurări de medicamente și achitarea parțială a serviciilor medicale au fost acordate 53.226 de ajutoare în valoare de circa 32 milioane lei, cu o valoare medie de circa 600 lei,⁶ însă este necesar de efectuat un studiu separat pentru a vedea cum pot fi utilizați mai eficient acești bani în cazul tratamentelor pentru copii, precum și care sunt datele privind numărul beneficiarilor sub 18 ani și tipul de tratamente medicale care au fost astfel compensate.

Politici fiscale focusate pe copii

Conform prevederilor din Codul Fiscal, în 2014 scutirea personală pentru adulți este de 9 516 lei, în timp ce pentru fiecare adult angajat poate solicita pentru o persoană întreținută doar 2 124 lei. Această categorie include copiii minori și aflați la studii cu frecvență, dar și unele categorii de adulți.

Această scutire anuală corespunde aproximativ unei scutiri lunare de 177 MDL, ceea ce de ex. la aplicarea simplistă a ratei maxime de 18% (sau mai puțin) ar corespunde dreptului părintelui care lucrează de a păstra, datorită existenței acestei taxe, **aproximativ 32 lei mai mult fiecare lună** din veniturile unei persoane fizice după aplicarea taxelor. În cazul în care ambii părinți lucrează, aceștia pot păstra după taxe **cu 64 lei lunar mai mult lunar** pentru fiecare copil care îl au, ceea ce este destul de puțin, mai ales ca deseori mamele cu copii mici temporar nu lucrează.

În prezent în Republica Moldova nu există un sistem de deduceri fiscale pentru cheltuieli care să permită familiilor cu copii să deducă cheltuielile efectuate pentru domeniile considerate de stat ca și prioritare și cu caracter de investiții în copii, cum ar putea fi de ex. achitarea cursurilor de limbi străine, activități extra-școlare la instituții acreditate de ministerului educației, cheltuieli pentru tratamente medicale pentru copii cu dizabilități sau cu probleme de sănătate mai grave, cele de îmbunătățire a condițiilor de trai, în mod special **cheltuielile pentru achitarea contractului de studii pentru copiii de vârstă de 18-23 de ani care studiază la universitate și se află la întreținerea părinților etc.**

Legislația muncii și echilibrul dintre activitatea profesională și cea de familie cu copii:

- a. **Drepturile femeilor însărcinate** (în ciuda multor prevederi bune, lipsește **dreptul la timp plătit pentru efectuarea controalelor medicale prenatale** în perioada de la stabilirea sarcinii până la ieșirea în concediul de maternitate (fără recuperarea orelor sau deducerea lor din salariu), ceea ce este reglementat astfel în multe țări din UE (de ex. România, Marea Britanie etc.). Mai multe detalii sunt incluse în acest studiu în capitolul 3 cu recomandări);
- b. **Beneficiile de timp suplimentar plătit și neplătit garantate sunt prevăzute în mod special pentru familiile cu 2 sau mai mulți copii**

⁶ Raport social anual 2012, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al RM, Chișinău 2013, anexa 10, p. 160.

În aceste cazuri includ de ex. garantarea dreptului de a lua acest concediu vara, sau la dorința angajatului (art. 116 p. 4), dar și dreptul garantat la un concediu suplimentar neplătit pentru unul din părinții care au 2 sau mai mulți copii sub 14 ani (art.120 p. 4), precum și dreptul la un concediu de odihnă anual plătit de angajator de 4 zile suplimentare (art. 121 p. 4).

a. Regimul de lucru flexibil: o cale de echilibru dintre activitatea profesională și responsabilitățile de familie

Cu toate că legislația muncii prevede posibilitatea de a stabili salariaților programe individuale de muncă, cu un regim flexibil al timpului de muncă etc., acest drept încă nu este pe larg oferit și folosit de salariați și nici nu este încurajat de angajatori: programul de lucru pentru majoritatea lucrătorilor (88,5%) nu este flexibil. Totodată, ponderea persoanelor cu responsabilități familiale, care erau dispuse să-și reorganizeze viața profesională, adică să înceapă lucrul sau să-și modifice programul de lucru actual a constituit 16% din totalul persoanelor cu astfel de responsabilități, majoritatea fiind femei; fapt ce reiese probabil din necunoașterea beneficiilor unui astfel de regim de lucru. Din totalul persoanelor salariate în vârstă de 15-64 ani care au responsabilități familiale doar 22,4% în general au posibilitatea de a varia cu cel puțin o oră programul de începere și terminare a zilei de muncă din motive familiale.⁷ **Puține familii își cunosc drepturile existente** – în special prevederile articolului 97 din Codul Muncii, care oferă dreptul la timpul de muncă parțial pentru femeia gravidă sau salariatul cu copii cu vârsta până la 14 ani (cu ajustarea proporțională a retribuirii muncii).

b. Concediul de paternitate

În Republica Moldova în prezent nu există concediu de paternitate, o practică frecventă în multe țări din Uniunea Europeană; dar în prezent există deja un proiect de lege înaintat de Guvern în Parlament⁸ care vine cu modificări la Codul Muncii și în caz de aprobare ar introduce în premieră un beneficiu nou pentru familii – concediul paternal de 2 săptămâni oferit tatălui la nașterea copilului. Proiectul prevede însă un concediu achitat de angajator și nu este obligatoriu și există riscul că deseori nu va fi implementat în sectorul privat, astfel acest studiu include în ultimul capitol și câteva recomandări.

Codul muncii astăzi oferă prevederi care **permit, dar nu garantează**, dreptul la **programul redus de ore de muncă pentru părinții cu copii până la 3 ani** (cu reducerea proporțională a salariului). Odată ce acest drept depinde de discreția angajatorului, care deseori va merge pe abordarea – totul sau nimic – adică reîntoarcerea pe o normă întreagă sau deloc (concediu integral de îngrijire a copilului). Mărirea șanselor, în mod garantat de lege, de a lucra un regim redus de ore pentru persoana care se află în concediul de îngrijire a copilului cu vârsta sub 3 ani îi va permite atât obținerea unui salariu, cât și dedicarea de timp pentru copil și păstrarea indemnizației pentru copil, astfel și un nivel mai mare a veniturilor familiei și investiții în copil.

Beneficiile pentru maternitate și copil - uneori dependente și de statutul civil al părinților

O altă tendință ține de faptul că astăzi 1 din 4 copii sunt născuți anual în afara căsătoriei civile a părinților, în lipsa reglementărilor din Codul Familiei sau alte documente ce ar ține de parteneriatele civile și a copiilor născuți în acestea. Este important de revăzut cum acest fapt le reduce părinților accesul la anumite indemnizații și facilități sau drepturi pentru copii. Unele situații se întâmplă în anumite cazuri de aplicare a scutirilor persoanelor întreținute sau la modul de calcul

⁷ Biroul de Statistică, raport de sinteză „Reconcilierea vieții profesionale cu viața de familie din RM”, Chisinau, 2010, p. 21.

⁸ Detalii în capitolul 3, la propuneri

a concediul de maternitate pentru mama care nu lucrează și nici nu este căsătorită cu tatăl copilului. Eventual ar putea fi și alte situații care limitează accesarea drepturilor pentru copil, este necesar un studiu separat pentru a evita situațiile de limitare a accesului la beneficii.

Abilitatea părinților cu copii de a activa în câmpul muncii

Cele mai mari probleme se atestă în segmentul de vârstă 0-3 ani pentru majoritatea familiilor, 3-6(7) ani pentru cei din localitățile unde nu sunt grădinițe, precum și pentru mulți părinți cu copii de vârstă 7-11 ani, care în lipsa unui program prelungit de ore la școală sunt nevoiți deseori să lase copii singuri nesupravegheați acasă.

Familii cu copii cu vârsta până la 3 ani

Deși în Republica Moldova este oferit unul dintre cele mai lungi concedii parțial plătite de îngrijire a copiilor mici din regiune – unul din părinți se poate afla în concediul respectiv până la vârsta de 3 ani a copilului, și încă 3 ani neplătiți la dorință ulterior – se atestă și o numeroasă serie de probleme. Acest concediu este și mult mai prost plătit față de multe țări din UE, fiind de doar 30% din salariul părintelui care ia acest concediu, comparativ de ex. cu 85% din salariul oferit în primul an în România, sau de 100% oferit în Lituania. Mărirea recentă a bazei de calcul de la 6 luni până la 12 luni înainte de nașterea copilului a venit fără a aduce și o creștere a valorii procentuale a indemnizației, ceea ce ar fi fost binevenit cel puțin pentru perioada 0 – 1,5 ani. Durata concediului plătit în Moldova vine să compenseze lipsa creșelor de stat și private, deci în lipsa acestora forțăm unul din membrii familiei să rămână acasă. Totuși există și tendințe pozitive, astfel conform datelor BNS, indemnizația unică la nașterea primului copil a crescut de la 500 lei în 2005 la 3100 lei primul copil și 3400 lei pentru următorii în 2014, iar indemnizația lunară medie pentru îngrijirea copilului a crescut în perioada 2005-2012 de la 150 la 868 lei pentru persoanele asigurate și de la 100 la 300 pentru pers asigurate (ulterior chiar 400 lei din 2014). Dar dacă comparăm aceste valori cu alți indicatori - de exemplu lipsa de suport suficient garantat pentru copiii mai mari de 3 ani, salariul minim pentru sectorul real de 1650 lei, salariul mediu pe economie de 4255 lei din 2014 etc. – atunci devin evidente multiplele probleme financiare confruntate de familiile cu copii.

Necesitatea unor concedii lungi de îngrijire a copiilor sub 3 ani este de fapt cauzată direct de lipsa creșelor, atât de stat, cât și private. **În perioada de până la obținerea independenței RM creșele de stat ofereau locuri începând cu vârsta de 9 luni** și această vârstă a crescut treptat în ultimii 20 de ani, până când începând cu 2013 vârsta minimă de înscriere a copiilor la grădinițe a crescut până la 3 ani.

Datele Biroului Național de Statistică (BNS) confirmă realitatea când lipsa serviciilor de suport obligă renunțarea temporară a femeilor la activitatea profesională odată cu apariția copiilor, realitatea vizată este valabilă și pentru bărbați, astfel întreaga familie îi resimte impactul economic, în special până la școlarizarea copiilor. Conform datelor BNS din raportul „Femei și Bărbați în RM” 2012, referitor la contingentul fertil cuprins în vârstă de 20-49 ani, rata de ocupare este semnificativ mai mică în cazul femeilor care au cel puțin un copil de vârstă preșcolară (37,2 % pentru anul 2011), comparativ cu categoria femeilor care nu au nici un copil de această vârstă (circa 53 %) și este în descreștere continuă în ultimii ani.

În pofida existenței unei cerințe mari din partea părinților pentru educația preșcolară privată, **creșele și grădinițele private sunt foarte puțin dezvoltate** în Republica Moldova, ceea ce denotă necesitatea unui studiu separat detaliat axat în special pe **identificarea listei de bariere în dezvoltarea sectorului privat**, precum și eliminarea prudentă a acestor bariere artificiale, care la moment includ și: cerința de a avea în proprietate (nu doar chirie) clădirea pentru aceste servicii (aceasta se propune a fi înlăturată în proiectul nou al Codului Educației), normative excesive privind spațiile disponibile sau cerințele sanitare încă insuficient adaptate posibilităților moderne. De ex. o întreprindere privată care dorește să ofere un spațiu ca și creșă sau grădiniță pentru copii

angajaților astăzi se află în imposibilitate de a o face. Puținele grădinițe private astăzi sunt preponderent în regiunile urbane, și din lipsa concurenței se ocupă mai mult de servicii educaționale pentru copii de la 3 ani și mai mari.

Reglementarea activității bonelor

Activitatea bonelor nu este reglementată suficient în Moldova, în țările dezvoltate fiind făcută distincția între activitatea bonelor care oferă servicii la domiciliul copilului (foarte puțin reglementată) și activitatea bonelor care oferă servicii pentru mai mulți copii la domiciliul propriu (acest domiciliu este supus unei inspecții pentru acreditarea bonelor, la fel este reglementat și numărul maxim de copii de care poate avea grijă simultan o bonă la propriul domiciliu).

În Republica Moldova în perioada 1995-2005 lipsa creșelor a fost o compensată temporar fie de disponibilitatea mare a numărului de bone, fie de lipsa locurilor de muncă, astfel deseori mamele alegeau să îngrijească o perioadă mai lungă copiii la domiciliu. În ceea ce ține de reglementarea regimului de activitate a bonelor, acesta este în prezent posibil **în regim de titular de patentă (categoria de servicii de guvernantă)**, însă nu este un mecanism suficient de utilizat, iar luarea acestei patente nu necesită întrunirea unui anumit set de condiții care să fie verificate de stat la momentul acordării patentei (ar putea fi cazierul judiciar, studii sau cursuri speciale, certificat medical etc.).

Odată cu creșterea fenomenului migrației forței de muncă peste hotare, în ultimii zece ani a început să fie înregistrată o reducere de insuficiență de bone, și astfel a crescut salariul mediu al unei bone. Deși lipsesc studii detaliate la acest capitol, o chestionare a părinților atestă o creștere semnificativă și de obicei în regiunile urbane aceasta este egală cu salariul mediu pe economie (4255 MDL în 2014). Acest salariu mediu al bonei însă este deseori mai mare decât al unor tineri specialiști, care la început de carieră sau activând în sectorul bugetar cu salarii mai mici, precum și în lipsa unor creșe la un preț accesibil, în majoritatea cazurilor nu își pot permite să revină la serviciu înainte de atingerea de copii a vârstei minime pentru înscriere la grădinița de stat.

Familii cu copii cu vârsta de 3-6(7) ani

O serie de priorități ce țin de educația preșcolară sunt incluse în documentul propus de Ministerul Educației, Strategia Educația 2020, care indică că în mediu 82 de copii de vârsta 3-6(7) ani din 100 merg la grădiniță, iar corelația medie adult copil este de 1 adult la 14 copii. Gradul de cuprindere cu educația preșcolară este mai mare în mediul urban (94,5%) față de 67,1 % în mediul rural.⁹ Deși în ultimii 10 ani a crescut numărul de grădinițe, se denotă o insuficiență a locurilor, în special în regiunile urbane unde este foarte mare lista de așteptare, dar și o lipsă totală în unele localități rurale (9% din localități nu dispun de o grădiniță). Grădinițele private sunt puține și de regulă activează fără înregistrare, sau cu statut de ONG sau centre de dezvoltare, în special datorită cerințelor exagerate legislative privind spațiul deținut sau normele sanitar-igienice rigide. Un studiu separat cu recomandări în acest domeniu va fi prezentat separat în curând.

O soluție parțială pentru lipsa de grădinițe în anumite localități a fost oferită în Moldova prin aprobarea în 2009 (cu mici modificări în 2010) a hotărârii de Guvern cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Centrului Comunitar de Dezvoltare Timpurie a Copiilor de 3-(6)7 ani.¹⁰ Deși aceste centre au soluționat parțial situația din anumite localități, totuși există și un șir de probleme, și anume: crearea acestora este la discreția autorităților publice locale, vârsta minimă este de doar 3 ani (astfel nefiind permisă oferirea de servicii în segmentul 1,5 + 3 ani), dreptul este limitat exclusiv statului, nefiind permisă astfel dezvoltarea sectorului privat, iar

⁹ Copiii Moldovei, BNS, Chișinău 2012, p. 67.

¹⁰ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=332301>

regimul de ore oferit de multe centre este deseori insuficient de lung pentru a permite părinților să lucreze 40 de ore pe săptămână.

O altă realitate în Moldova ține de evoluția ofertei de educație preșcolară oferită de stat, în special în ceea ce ține de disponibilitatea locurilor și de numărul excesiv de copii în grupele de grădiniță. În regiunile urbane deseori pot fi înregistrate și cazuri când într-o grupă sunt și 38 și 40 de copii, la fel și în clasele primare. O supraîncărcare a numărului de copii, în special în instituțiile preșcolare, duce la o frecvență mărită de îmbolnăviri la copii, respectiv și la un număr mai mare de concedii neplătite în rândul părinților (frecvent luate de mame cu copii cu vârsta de 3–6 ani), astfel venituri reduse la părinți, cheltuieli crescute pentru medicamente și o calitate redusă a educației preșcolare în general. De ex. Centrul Național de Sănătate Publică a constatat în perioada 2006-2012 o creștere de circa o treime a numărului de cazuri raportate de îmbolnăviri în rândul preșcolarilor, în special cele mai frecvente maladii înregistrate fiind cele ale aparatului respirator și digestiv, precum și cele infecțioase¹¹, majoritatea fiind în legătura directă cu supraaglomerarea din grupele de grădiniță.

Familii cu copii cu vârsta de 7-11 ani:

În ceea ce ține de abilitatea de angajare a părinților, aceasta este asigurată relativ bine în perioada în care copiii frecventează o instituție preșcolară cu program complet 3-7 ani (care deseori oferă un program de o durată de 9-12 ore), ulterior intervenind noi probleme în ceea ce ține de școală și în special de ciclul primar pentru copii de 7-11 ani. **Programul prelungit pentru clasele primare** nu este suficient reglementat, și variază mult ca și durată, dar și preț și modalitate de achitare, de la o școală la alta; la fel și **practicile de organizare a programelor extra-curriculare de vară** pentru copiii de această vârstă. Deseori programul prelungit pentru un copil de clasa 1 este până la ora 15:00 sau 16:00, în condițiile în care părinții lucrează și ajung acasă între 17:30 și 18:30. Aceasta rezultă fie în faptul că un părinte lucrează mai puțin sau deloc, fie în faptul că foarte mulți copii cu vârsta sub 12 ani sunt singuri acasă nesupravegheați, ceea ce implică riscuri legate de utilizarea nelimitată a televizorului, internetului etc.

Accesul la informație pentru familii privind beneficiile, facilitățile și ajutoarele directe și indirecte pentru părinți

În cadrul efectuării acestui studiu, se constată dificultatea accesării informației într-un mod integrat pentru familiile cu copii de vârstă până la 18 (23 de ani). Informația deseori este dispersată pe mai multe pagini internet ale diferitor structuri guvernamentale, împreună cu informațiile pentru alte categorii de beneficiari; astfel se impune necesitatea de a crea **o platformă de acces unic la informația importantă pentru fiecare familie cu copii**.

¹¹ <http://www.e-sanatate.md/News/1573/crestem-copii-bolnavi-numarul-lor-este-in-crestere-pentru-ca-se-alimenteaza-insuficient-si-sunt-nevoiti-sa-invete-in-clase-reci-si-intunecoase>

■ Viziunea de politici de susținere a familiilor cu copii în Uniunea Europeană

Experiența țărilor UE este variată și într-o continuă schimbare, în special în ultimii 10 ani. Aspectele cheie țin de tratarea măsurilor și costurilor de suport pentru copii ca fiind **investiții cruciale în viitorul Europei, fără care nu este posibil să atingem nici unul din scopurile europene de dezvoltare sociale, economice și politice**. Principalul scop al politicilor ține de prevenirea transmiterii dezavantajului social dintr-o generație în alta. În general **cheltuielile publice de prevenire a sărăciei la copii sunt mult mai mici decât încercarea de a îmbunătăți lucrurile post-factum** (odată ce sărăcia este deja confirmată și înregistrată în statistică), în special deoarece lipsa unui nivel de investiții în alimentația, sănătatea sau educația copiilor la o vârstă fragedă are deseori consecințe ireversibile sau doar parțial reversibile. Ținând cont de limitele de volum ale acestui studiu, care nu permite o detaliere a experienței statelor membre ale UE, în continuare sunt menționate momentele comune regăsite în recomandările Comisiei Europene din 2013¹², precum și câteva exemple din unele țări.

Prevenirea este realizată cel mai eficient prin **strategii integrate de suport pentru familiile cu copii**, care combină suportul acordat părinților de acces la piața forței de muncă, cu acordarea măsurilor de susținere a veniturilor și acces la servicii care sunt esențiale pentru formarea copiilor, cum sunt educația de calitate (inclusiv cea preșcolară și timpurie), sănătate, spațiu locativ și servicii sociale, precum și oportunități pentru copii de a participa și aplica drepturile sale și de a-și valorifica întregul potențial. Cele mai eficiente strategii de eliminare a sărăciei în rândurile copiilor s-au dovedit a fi politicile axate pe asigurarea bunăstării **tuturor copiilor**.

În ultima decadă cooperarea la nivel de UE a dus la elaborarea unei strategii de dezvoltare pe 10 ani înainte denumită **Europa 2020**, cu recomandări adresate fiecărei țări în parte. Una din inițiativele propuse de aceasta include și **Platforma europeană de combatere a sărăciei și a excluziunii sociale**, elaborată pentru a reduce numărul de persoane de sub amenințarea sărăciei și excluziunii sociale cu minim 20 milioane până în 2020, aici fiind incluși și mulți copii. **Criza actuală financiară și economică are un impact serios în special asupra copiilor și familiilor cu copii**, generând o necesitate de intervenții suplimentare. Astfel Comisia Europeană a anunțat despre adoptarea unui set de Recomandări ce țin de eliminarea sărăciei în rândurile copiilor, prin asigurarea măsurilor care permit părinților, dar și statului, să facă **investiții suficiente în copii**.

Conform datelor promovate de Eurochild,¹³ în UE 19% din copii sunt în marja de risc de sărăcie, comparativ cu media de 16% din populația totală. Există comunități în care lipsa unui serviciu este o normă – aproximativ 10% din europeni locuiesc în familii în care adulții nu au serviciu permanent – și acest lucru se poate transmite în câteva generații, dacă nu intervin politici speciale. **Grupurile cele mai importante de copii cu risc de a fi la limita de sărăcie sau excluziunii sociale** sunt în special: copiii din familiile monoparentale, cei din familiile cu mulți copii, cei cu părinți neangajați sau care lucrează puțin, copiii din familiile de imigranți și minorități etnice, precum și cei cu dizabilități.

În societatea de astăzi, **statutul social al familiei în care se naște un copil este probabil cel mai important factor determinant** al bunăstării acestuia, al educației primite și a perspectivelor

¹² *Investing in children: breaking the cycle of disadvantage* (2013/11/EU), Commission Recommendations, Official Journal of the European Union, summary points from pages 5-11.

¹³ *Child Poverty in the EU*, <http://www.eurochild.org/en/policy-action/child-poverty-in-the-eu/index.html>

de angajare. Astfel, este nevoie de recunoscut necesitatea de a susține mai mult familiile și părinții, în special cei aflați în situații vulnerabile și cărora le lipsesc resursele necesare de a permite copilului să crească și să se dezvolte. Investițiile în copii nu sunt doar o obligație morală, dar **și o prioritate economică**; aceste investiții sunt și cea mai eficientă cale de asigurare a unui progres durabil social, economic și politic în Europa.

Dat fiind faptul că situația variază mult de la țară la țară, au fost elaborate un șir de recomandări specifice pentru fiecare țară-membră a UE. Organizarea și implementarea politicilor de eliminare a sărăciei și excluziunii sociale a copiilor, promovarea bunăstării tuturor copiilor, sunt realizate prin strategii multe-dimensionale, în conformitate cu următoarele principii:

1. Cele mai importante principii orizontale:

- Oportunități egale pentru toți copiii;
- Considerarea în primul rând a intereselor copiilor și recunoașterea importanței familiei ca și instituția care este primar responsabilă de îngrijirea copiilor;
- Menținerea unui bun echilibru între politicile universale, axate pe asigurarea bunăstării pentru toți copiii, dar și a politicilor focusate în mod special pe cei mai dezavantajați;
- Focusarea pe prevenirea sărăciei, pe criterii de evaluare a riscurilor, cu o focusare specială pe categoriile de familii cu copii descrise mai sus ca fiind cu riscurile cele mai mari de a ajunge în sărăcie;
- Susținerea investițiilor în copii și familii, evaluarea modului în care politicile îi afectează pe copiii cei mai dezavantajați și luarea de măsuri necesare pentru a reduce aceste efecte adverse;

2. Dezvoltarea strategiilor integrate:

2.1 Accesul la resursele corespunzătoare:

- **Susținerea participării părinților pe piața forței de muncă**, pentru că această activitate este **cea mai importantă** pentru a reduce sărăcia în rândurile copiilor. Este necesar de identificat cauzele care îi descurajează pe părinți să lucreze, să revină la serviciu, sau să avanseze în activitatea profesională, în special în ceea ce ține de sistemul de taxe și beneficii, dar și de oferire a serviciilor calitative de îngrijire a copiilor în creșe, grădinițe și școli (acestea trebuie să fie inclusiv accesibile ca preț);
- Promovarea echilibrului între viața profesională și responsabilitățile de serviciu, prin măsuri axate pe egalitatea de gen, suport la locul de muncă și aranjamente de lucru flexibil;
- Susținerea părinților să revină la serviciu după finalizarea concediului de îngrijire a copilului, prin instruire și suport în găsirea unui serviciu, în special pentru familiile cu riscuri sporite;
- Asigurarea unor standarde de viață decente, printr-o combinație de beneficii, care să permită copiilor să aibă un trai cu demnitate;
- Susținerea familiei cu beneficii care trebuie să includă: măsuri fiscale, măsuri axate pe familiile cu copii, beneficii legate de locuință și scheme de garantare a venitului minim pentru copii;

- Complementarea schemelor de suport financiar în cash, cu beneficii în natură sau vouchere legate de nutriție, servicii de îngrijire a copiilor, sănătate, locuință, transport și acces la activități de sport sau socio-culturale; asigurând și un acces ușor la aceste beneficii;
- Folosirea discreției atunci când se face condiționarea beneficiilor pentru familiile cu copii de comportamentul părinților sau de frecventarea școlii; evaluarea și reducerea unui posibil impact negativ al acestor măsuri;
- Stabilirea unor mecanisme regulate care asigură acoperire maximă a beneficiarilor, cum ar fi plățile în avans;

2.2 Accesul la servicii de calitate și accesibile

- Reducerea inegalității sociale la o vârstă mică prin investirea în educația și îngrijirea timpurie a copiilor;
- Asigurarea accesului la servicii de calitate, incluzive de educație și îngrijire timpurie, care să fie accesibile ca preț pentru familii, dar și adaptate necesităților familiilor;
- Îmbunătățirea sistemului de educație în vederea asigurării oportunităților egale, prin creșterea capacității sistemului educațional de a rupe transferul de dezavantaj social de la părinți la copii;
- Îmbunătățirea abilității sistemului național de sănătate de a răspunde necesităților copiilor din familii social-vulnerabile, prin asigurarea faptului că copiii pot aplica dreptul lor universal la servicii de sănătate. Aceasta include și accesul la servicii medicale de calitate, și investițiile în prevenire axate în special pe perioada de dezvoltare timpurie, prin aplicarea politicilor care combină nutriția, sănătatea, educația și măsurile sociale;
- Asigurarea copiilor cu un spațiu de trai sigur și corespunzător necesităților, ceea ce include și schemele de locuințe sociale, reducând supra-aglomerarea și lipsa de energie/căldură în locuințe; asigurarea de cazare temporară, dar și de soluții pe termen lung;
- Măsurile axate pe copii trebuie să includă și perioada de tranziție spre existența de adult (vârsta de 18 ani +);
- Încurajarea școlilor și autorităților locale să creeze activități mai bune în afara orelor de școală pentru toți copiii, indiferent de situația social-economică a părinților;
- Crearea mecanismelor care promovează participarea copiilor la luarea deciziilor ce țin de viața lor; ceea ce include serviciile de educație și îngrijire, sănătate, justiție etc., prin explicarea drepturilor și obligațiilor;

3. Dezvoltarea continuă a aranjamentelor necesare de guvernare, implementare și monitorizare

Fortificarea efectelor de sinergie între sectoare și îmbunătățirea aranjamentelor de guvernare/ administrare – prin asigurarea unor politici care elimină eficient sărăcia și excluziunea socială în rândurile copiilor prin asigurarea unui design bine gândit al politicilor și o coordonare mai strânsă între acțiunile de bază ale instituțiilor principale;

- Asigurarea unor legături regulate și sistematice între politicile relevante și asigurarea unei sinergii între actorii principali, în special în domeniile de educație, angajare, sănătate, egalitate și drepturi ale copiilor;
- Promovarea unei colaborări strânse și a unui dialog regulat între autoritățile publice la toate nivelele, inclusiv cu partenerii sociale, comunitățile locale și societatea civilă;

Aplicarea unor abordări de politici bazate pe analiză și dovezi – dezvoltarea politicilor și inovația de politici sociale, ținând cont de impactul potențial al politicilor asupra copiilor;

- Fortificarea datelor statistice și administrative privind toate aspectele ce țin de copil;
- Promovarea metodelor și modelelor tip micro-simulare pentru a susține evaluarea mai sistematică *ex-ante* a impactului potențial asupra copiilor;
- Promovarea bunelor practici și a modelelor testate de intervenții, promovând abilitarea comunităților locale de a lucra împreună la promovarea acestora;

Urmând practica europeană a priorităților stabilite în documentul strategic Europa 2020, promovarea politicilor ce țin de copil, de reducere a sărăciei și promovare a incluziunii sociale, aceste măsuri trebuie să devină o prioritate și pentru programul național al Republicii Moldova, în special ținând cont de avansarea în Integrarea Europeană. Este important să preluăm practicile de asigurare a sinergiei între politicile de sănătate, educație, egalitate a genurilor, echilibrul între activitatea profesională și responsabilitățile de părinte, precum și a drepturilor copiilor. Este importantă alocarea corespunzătoare și în mod prioritar a mijloacelor publice în aceste scopuri, recunoscând aceste cheltuieli ca și investiții în dezvoltarea socio-economică pe termen lung a Republicii Moldova.

Una din politicile cheie, acum în dezbatere continuă în Uniunea Europeană, este politica axată pe oferta de servicii de îngrijire timpurie pentru copii, fiind recunoscut faptul că **serviciile de educație și îngrijire timpurie universale, de calitate înaltă, accesibile ca locație și preț – sunt fundamentale în lupta contra sărăciei**, asigurând bunăstarea copiilor și permițând părinților să lucreze și să obțină venituri mai mari, astfel încât toți copiii să aibă un start corect în viață.

Practica europeană în acordarea serviciilor de îngrijire a copiilor cu vârsta sub 7 ani este puternic focalizată pe **prevenirea supra-aglomerării în creșe și grădinițe**, pentru a putea asigura o bună îngrijire, educație, sănătate și prevenire a accidentelor. De exemplu, reglementarea creșelor în Irlanda prevede faptul că 1 adult poate supraveghea maximum 3 copii de vârsta de 0-1 ani, maximum 5 de 1-2 ani, maximum 6 de 2-3 ani, maximum 8 de 3-6 ani (comparativ cu Moldova unde avem în mediu un adult la 14 copii de 3-6 ani, ceea ce este și mai mult în cazul regiunilor urbane). Numărul maxim de copii variază de la stat la stat, și nu neapărat înseamnă grupe foarte mici de copii. Poate fi și un grup de ex. de 10 copii de 1-2 ani, care vor avea doi educatori **simultan** care se ocupă de ei; reglementarea prevede și excluderea din numărul de adulți eligibili a asistenților care se ocupă de mâncare, ordine etc. Dacă am urma astăzi normele europene de îngrijire a copiilor în grădinițele din Moldova, ar fi nevoie de suplimentat fiecare grupă cu câte o educatoare care să lucreze împreună cu educatoarea de baza, suplimentar la asistentă, ținând cont de faptul că deseori în grupele de 3-6 ani sunt peste 30 de copii; alternativ de limitat numărul de copii din fiecare grupă și de deschis grupe suplimentare, ceea ce ar necesita investiții publice și mai mari.

În țările din Uniunea Europeană se aplică politicile complexe de susținere a familiilor cu copii, axate pe abordarea holistică. Deși situația diferă de la țară la țară, măsurile sunt axate pe câțiva piloni, și anume susținerea familiilor în abilitarea acestora de a face investiții în copiii lor, incluzând: cheltuieli de alimentație, cheltuieli de educație, cheltuieli de sănătate și timp investit în copii, ultima măsură fiind asigurată de politicile care vin să susțină echilibrul vieții profesionale și a celei de familie.

Contează mult anume efectul de sinergie a acestor măsuri, astfel încât o măsură dintr-o țară nu trebuie să fie comparată separat cu o măsură din altă țară, pentru că atunci nu putem face ușor o concluzie. De exemplu, durata concediului de îngrijire a copilului după naștere trebuie comparată împreună cu vârsta minimă la care copilul poate fi înscris la o creșă, cât de accesibil este costul serviciilor de îngrijire a copiilor comparativ cu salariul mediu pe economie din țara respectivă etc.

În UE în general sunt promovate **măsurile axate pe copii în vârstă de până la 18 ani, sau până la 23**, astfel importanța acestora pentru familie crește de obicei proporțional cu numărul de copii; sunt foarte puține măsuri rezervate exclusiv familiilor cu mulți copii. Măsurile care totuși sunt axate pe specificul familiilor cu mulți copii sunt mai des dedicate reducerii riscului de trai supraaglomerat în familii, aici intervenind schemele ipotecare subsidiate de stat sau locuințele oferite temporar în utilizare. Legea cu privire la ajutorul social în UE este mai mult focusată pe copii sub 18 ani, garantând un nivel de venituri minime pentru fiecare copil, spre deosebire de legea privind ajutorul social din Moldova. Deși implementarea acestei legi a înregistrat multe progrese, și încadrează un număr mare de familii cu copii, totuși se condiționează ajutorul social de anumite criterii de eligibilitate a membrilor familiei.

Spre deosebire de experiența altor țări ale lumii, **țările europene evită condiționarea sistemelor de plăți cash pentru copil**, din motive de aspecte legate de drepturile omului, dar și pentru a include toți copii în acest sistem, indiferent de gradul de cooperare a părinților. Cel mai cunoscut model de cash condiționat este modelul Bolsa Familia din Brazilia, care acoperă cam o pătrime din populația acestei țări. Acest model are o serie de avantaje semnificative – este o măsură populară și funcționează rapid atunci când există o serie de indicatori de bază problematici pe țară, ca de ex. un % mare de copii nevaccinați, subnutriți sau care nu merg deloc la școală (care nu sunt o problemă atât de mare în Moldova sau alte țări din regiune, excepție anumite comunități, comparativ cu țările în care a fost aplicat mai frecvent: Brazilia, Chile, Columbia și multe țări din America Latina, dar și Africa). În țările din UE transferurile de cash condiționat (TCC) nu se aplică (prin TCC înțelegând programe sociale care condiționează oferirea de programe sociale în dependență de acțiunile beneficiarilor și întrunirea anumitor criterii); acest tip de transferuri fiind deseori supus diverselor critici. Acestea variază și pot include lipsa de încredere în autoritățile care vor implementa programul, argumentul cheie precum că asigurarea suportului cash pentru alimentația copiilor trebuie să fie garantată și necondiționată de vreo acțiune, inabilitatea anumitor grupuri cu dizabilități de a accesa programul, accesul la informație etc. Fundamentale sunt și argumentele ce țin de drepturile omului, așa ca non-discriminarea și egalitatea șanselor. În Uniunea Europeană sunt mai populare modelele axate fie pe alocații lunare necondiționate de cash pentru fiecare copil (ex. România, Belgia), scutiri și facilități pentru părinții care lucrează, precum și pe implementarea conceptului de venit garantat și ajutor social pentru cei cu venituri sub nivelul stabilit.

Scopurile acestui studiu nu permit detalierea tuturor practicilor bune din țările din UE, însă unele exemple se regăsesc în următorul capitol, la recomandările pe termen scurt, iar niște

exemple mai specifice vor fi incluse mai detaliat în următoarele studii sectoriale mult mai îngust focusate – lista acestora fiind inclusă în recomandările pe termen mediu și lung.

■ Propuneri de modificare a cadrului legislativ și regulatoriu în Republica Moldova

În recunoașterea faptului că cheltuielile și scutirile pentru copii sunt investiții ale statului pe termen lung, este important să fie asigurat un sistem integrat de susținere a familiilor cu copii cu vârsta până la 18 ani, precum și până la 23 de ani atunci când continuă studiile și se află la întreținerea părinților. Importanța fiecărei măsuri crește proporțional cu numărul de copii din familie, acestea fiind axate pe asigurarea unor investiții suficiente în sănătatea, alimentația și educația copiilor, în timp ce este asigurată posibilitatea părinților de a-și continua activitatea profesională în echilibru cu responsabilitățile de părinți.

Acest studiu prezintă câteva secții, făcând distincția între măsurile care pot fi lansate imediat, cele care pot fi lansate pe termen mediu, dar și cele care se recomandă a fi lansate pe termen lung, în baza unor studii și analize de impact sectoriale suplimentare.

I. Inițiative care pot fi lansate rapid:

1. Mărirea scutirii de impozit pe venit pentru fiecare copil aflat la întreținerea părinților:

Status quo: Conform prevederilor din Codul Fiscal, în 2014 scutirea personală pentru adulți este de 9 516 MDL, în timp ce pentru fiecare persoană întreținută este de doar 2 124 MDL (fiecare părinte poate solicita scutirea de 2 124 MDL, deci este scutire dublă într-o familie în care lucrează ambii părinți; nu însă și când lucrează un singur părinte). Această categorie include copiii minori și aflați la studii cu frecvență, dar și unele categorii de adulți.

Această scutire anuală corespunde aproximativ unei scutiri lunare de 177 MDL, ceea ce de ex. la aplicarea ratei maxime de 18% ar corespunde dreptului părintelui care lucrează de a păstra, datorită existenței acestei taxe, aproximativ 32 MDL mai mult din veniturile unei persoane fizice după aplicarea taxelor. În cazul în care ambii părinți lucrează, aceștia pot păstra după taxe cu 64 MDL lunar mai mult pentru fiecare copil care îl au, ceea ce este destul de puțin, mai ales ca deseori mamele cu copii mici temporar nu lucrează.

Notă explicativă:

- ar fi o măsură socială mai amplă, pentru că ar susține nu doar familiile cu copii, dar și cele cu alte categorii de persoane întreținute.
- în calculele estimative a fost aplicată pentru simplitate cota maximală de 18% pentru persoane fizice, deși în dependență de nivelul salariului, poate fi și 7% și 18%.
- proiectul propus de Ministerul de Finanțe a politicii bugetar-fiscale pentru 2015 prevede o mărire moderată a scutirii personale și a celei pentru persoane aflate la întreținere: propuse a fi 10 020 lei și 2 232 lei respectiv (urmează a fi votat ulterior în Parlament).

Propunere de modificare: Începând cu ianuarie 2015, se propune să fie mărită scutirea pentru persoanele întreținute de la 2,124 MDL - la **4,758 MDL**. Acest lucru poate fi efectuat la planificarea din toamnă a politicii bugetar-fiscale și a bugetului din 2015.

Explicația sumei propuse: nivelul plafonului propus este egal cu 50% din suma scutirii personale pentru un adult, astfel încât în caz că ambii părinți folosesc scutirea, primesc per total una echivalentă cu cea personală. Ulterior, în caz că scutirea personală se mărește, se propune păstrarea scutirii pentru persoane întreținute la cel puțin jumătate din nivelul celei personale.

Calcul de impact, în caz de aprobare, pentru familie: noua prevedere ar însemna o scutire lunară de circa 396,50 MDL, ceea ce ar permite fiecărui părinte să păstreze pentru copil, din salariu, o sumă de peste 71 MDL lunar pentru fiecare copil, sau 142 MDL lunar în cazul în care lucrează ambii părinți.

Analiza de impact la bugetul de stat: Măsura nu necesită alocări suplimentare la buget, însă în același timp ar determina pierderea unor venituri bugetare, care urmează a fi estimate împreună cu Ministerul de Finanțe.

2. Completarea Legii cu privire la ajutorul social (nr. 133-XVI din 13.06.2008) pentru a include mai bine familiile cu copii:

Notă: la moment legea este axată mult pe statutul ocupațional al adulților din familie, ceea ce devine o problemă în cazul familiilor cu mulți copii, în special al mamei care nu poate lucra anume din motivul că are copii mici (vedeți anexa 3 pentru extrasul din lege, care descrie categoriile în care, pentru a beneficia de ajutor, trebuie să se înscrie fiecare din adulții din familie, precum și nivelul de venituri).

Status quo:

În prezent în Moldova este în aplicare Legea privind ajutorul social (nr. 133-XVI din 13.06.2008), care menționează (anexa 3) care sunt categoriile eligibile pentru ajutor. Venitul lunar minim garantat în prezent este de 680 lei. În partea ce ține de copii, există doar prevederea care solicită, printre condițiile de încadrare, existența unui membru al familiei care îngrijește un copil mai mic de 3 ani. Aceasta limitează eligibilitatea familiilor cu mai mulți copii la ajutorul social, în condițiile în care în familiile cu mulți copii, a familiilor singure, a familiilor din localitățile în care nu există o grădiniță - deseori mama are grijă de ei și are posibilități reduse de participare activă în câmpul muncii, iar legea nu ține cont suficient de acest aspect. Recomandările de mai jos sunt făcute în contextul în care educația obligatorie în școli începe la vârsta de 7 ani și abia începând cu această vârstă autoritățile locale din localitățile fără școală deja sunt obligate să ofere servicii de transport pentru copil.

Propunere de modificare legislativă:

Completarea Legii cu privire la ajutorul social (nr. 133-XVI din 13.06.2008), art. 5 'Dreptul la ajutorul social' (1) De dreptul la ajutor social beneficiază familiile defavorizate în cazul în care toți membrii adulți ai acesteia se încadrează în cel puțin una dintre următoarele situații:

Prin modificarea punctului d) sau adăugarea unui punct suplimentar:

d) îngrijesc un copil mai mic de 3 ani; (modificare cu: „**îngrijesc un copil mai mic de 7 ani sau un copil mai mic de 7 ani cu locul de trai într-o localitate în care nu există servicii de grădiniță**”)

Prin adăugarea la art. 5 (1) a unor puncte suplimentare:

f) **îngrijesc 3 sau mai mulți copii cu vârsta sub 7 ani.** (notă: va avea impact important în special în cazul gemenilor, tripleților sau a mai multor copii născuți consecutiv într-o familie – prezența a 3 copii sub această vârstă necesită foarte multă îngrijire din partea mamei și astfel limitează abilitatea acesteia de a merge la un serviciu, chiar dacă toți copiii ar merge la grădiniță).

Aceasta măsură nouă va permite accesul temporar la ajutor al familiilor cu 3 sau mai mulți copii mici aflați în dificultate, precum și a familiilor monoparentale, dar și va acoperi bine situația mamelor cu copii de 3-7 ani din localități fără grădiniță. Impactul bugetar poate fi evaluat de comun cu ministerul, odată cu trimiterea inițiativei legislative spre avizare.

O notă suplimentară: practica țărilor din UE ne arată necesitatea de suplimentare a veniturilor familiilor cu copii până la 18 ani, în caz de necesitate, și chiar până la 24 de ani dacă sunt studenți la secția zi aflați la întreținerea părinților (de ex. Portugalia), însă în condițiile constrângerilor bugetare mai mari în Republica Moldova se propune începerea cu garantarea în caz de necesitate a familiilor cu 3 copii sub 12 ani, și a familiilor monoparentale cu copil sub 12 ani, ca recunoaștere a posibilităților mai reduse a familiilor acestea de a putea lucra și îngriji copiii mici simultan. Ulterior, această limita de vârstă poate fi revizuită, pentru a fi adusă mai aproape de normele din UE. În România de ex. alocația de stat pentru fiecare copil până la 18 ani este de 42 lei românești lunar cash (necondiționat).

3. **Introducerea concediului paternal – în mod ideal acesta să fie obligatoriu a fi luat de către tați, precum și achitat parțial sau integral de către angajator, dar din contul CNAS** (să fie o returnare tatălui în schimbul cotizațiilor care le face lunar acesta în fondul social)

Status quo: În Moldova în prezent nu există concediu paternal. Proiectul de lege de promovare a egalității de gen, inițiat de Guvern și transmis recent în Parlament, propune inclusiv modificări în Codul Muncii (anexa 1), prin introducerea concediului paternal de 2 săptămâni pentru tatăl copilului. În același timp, există și anumite carențe în versiunea actuală: concediul de două săptămâni urmează a fi achitat de angajator și nu este obligatoriu. În anexa 2 sunt incluse calculele efectuate de MMPSF, care estimează mijloacele necesare (extras din nota informativă la proiectul de lege).

Propunere de modificare:

a) Propunere ce ține de sursa financiară pentru achitare:

Odată ce susținerea familiei este o politică de stat și concediul paternal va fi oferit tatălilor angajați (deci care contribuie la plățile în fondul social), este important ca acest concediu să fie minim 50% achitat de stat, precum și să fie obligatoriu a fi luat în perioada specificată (cum este obligatoriu de ex. concediul de maternitate al mamei). În caz contrar, este creată situația în care sectorul privat ar putea descuraja utilizarea de facto al acestui concediu de către tați, pentru a nu oferi un concediu suplimentar plătit de angajator.

B) Propunere ce ține de îmbunătățirea modalității de acordare:

Textul inițiativei în versiunea actuală propune următoarele 'Concediul paternal se acordă în baza unei cereri, în primele 56 de zile de la nașterea copilului. La cerere se anexează o copie a certificatului de naștere al copilului' (textul propunerii înaintate din anexa 1). Este important ca

totuși tatăl să poată începe acest concediu *imediat ce se naște copilul (sau obligatoriu, ca în cazul Portugaliei)*. Respectiv, este mai bine să specificăm altfel cerințele de beneficiere de concediul paternal: informarea din timp și în scris a angajatorului despre sarcina soției (copia actelor, în baza cărora ea începe concediul de maternitate) și confirmarea concediului paternal *ulterior* concediului - timp de o luna de ex., prin certificatul de naștere a copilului; iar în cazul în care angajatul nu prezintă certificatul de naștere *ulterior și în termenii stabiliți de lege (cele 56 de zile din proiectul de lege)*, atunci acest concediu se consideră concediu neplătit din contul angajatului, cu efectuarea unui re-calcul corespunzător la următorul salariu. Un asemenea sistem ar permite angajaților să utilizeze concediul paternal imediat.

Impact bugetar: Estimările MMPSF iau în considerație impactul bugetar doar pentru angajații din sectorul public (anexa 2), ceea ce este 9,27 mil. lei anual. Totuși, acești bani nu necesită a fi bugetați suplimentar, pentru că sunt deja planificați ca și salariu pentru acea perioadă. În același timp, costurile per total pe țară ar fi de 45,15 mil. lei. În cazul în care CNAS ar achita 50% din concediul paternal de 2 săptămâni (indiferent dacă lucrează în sectorul bugetar sau real), sau concediul paternal de doar 1 săptămână, ar fi nevoie de plăți CNAS în valoare de 22 575 mil. lei (=50% din 45,15 mil. Lei), sau dacă va fi integral 2 săptămâni achitat de CNAS – atunci toată suma de 45,15 mil. lei.

Riscuri: pot exista situații când tații nu vor dori să ia aceste concedii, sau vor lua doar o parte; alternativ pot exista angajatori care neoficial vor descuraja solicitarea formală a acestui concediu de către angajat, sau acesta va exista doar pe hârtie; la fel se poate înregistra un grad diferit de utilizare în sectorul public și cel privat.

4. Asigurarea de scutiri, facilități și indemnizații acordate părinților pentru copii - indiferent de faptul dacă sunt născuți în cadrul sau în afara căsătoriei

Astăzi în Moldova fiecare al 4-lea copil este născut în afara căsătoriei civile – astfel este important să garantăm părinților săi același acces la facilități pentru copii, cel puțin în cazurile în care tatăl și-a recunoscut paternitatea, fapt confirmat în certificatul de naștere a copilului.

Status quo: exemple de situații când în prezent în Moldova pentru accesarea beneficiilor pentru maternitate și copii este necesară prezentarea certificatului de căsătorie și/ sau a certificatului de componență a familiei (eliberat de SEL):

- când mama nu este asigurată, are dreptul să primească concediul de maternitate din salariul tatălui (perioada de înainte și după naștere). Dar în așa caz este solicitat certificatul de căsătorie, iar data căsătoriei poate și ea afecta mărimea plăților.
- când angajatul a lucrat în mai multe locuri, sau a lucrat doar o parte a anului și s-a făcut supraplătă la impozitul pe venit – intervine situația când persoana se adresează la fisc pentru returnarea banilor reținuți excesiv. În acest caz, pentru a putea considera scutirea pentru fiecare copil, fisc-ul solicită certificatul de componență a familiei eliberat de SEL;
- posibil să existe și alte situații.

Propunere: Eliminarea cerințelor privind certificatul de căsătorie sau de componentă a familiei la accesarea de orice plăți legate de maternitate și copil – dovadă suficientă pentru toate autoritățile de stat urmând să fie certificatul de naștere al copilului, atunci când sunt indicați ambii părinți.

Cel puțin în cazurile în care tatăl și-a recunoscut copilul și este indicat în certificatul de naștere – este important să nu fie necesar certificatul de căsătorie pentru a accesa drepturile legate de orice plăți pentru copil, indemnizații, scutiri etc. La fel se propune eliminarea cerinței de prezentare a certificatului de componentă a familiei – pentru că este o simplă formalitate, care nicicum nu confirmă că în realitate părinții locuiesc împreună. Facilitățile pentru copii trebuie să fie aplicabile și părinților care de ex. sunt căsătoriți, dar trăiesc aparte; sau sunt divorțați, sau nu au fost niciodată căsătoriți. În cazul în care tatăl se eschivează de la ajutorul financiar pentru copil, deja este grija mamei să se adreseze în instanța de judecată. Certificatul SEL poate fi înlocuit prin simpla declarație în scris că ambii părinți se ocupă de îngrijirea copilului, indiferent dacă este în cadrul căsătoriei sau în parteneriat civil; la fel și indiferent de faptul dacă locuiesc sub același acoperiș sau nu.

Notă: Exemplu din practica României:

În situația în care părinții copilului nu sunt căsătoriți, dar copilul a fost recunoscut de tată, îndeplinirea condițiilor pentru acordarea tatălui a indemnizației pentru creșterea copilului se demonstrează prin efectuarea anchetei sociale (document ce este inclus în dosarul pentru acordarea dreptului împreună cu celelalte acte doveditoare). În acest sens, anterior depunerii dosarului pentru acordarea indemnizației de creștere a copilului, părinții necăsătoriți se adresează Direcției pentru Protecția Copilului în vederea efectuării anchetei sociale.

5. **Susținerea, în măsura mijloacelor disponibile, a proiectului de lege înaintat de MMPSF privind noile indemnizații pentru creșterea copiilor** (descrise în primul capitol din acest studiu), cu alocarea mijloacelor identificate în analiza de impact, pentru a intra în vigoare începând cu 1 ianuarie 2015.

6. **Revizuiți suplimentare ce țin de Codul Muncii:**

- **Îmbunătățirea drepturilor femeilor însărcinate, prin introducerea unui număr de ore plătite lunar (în limita unui număr maxim de ore) din fondul angajatorului pentru verificările medicale antenatale a gravidei în perioada de la stabilirea sarcinii până la ieșirea în concediul de maternitate începând cu 30 de săptămâni**

Codul Muncii nu prevede asemenea timp plătit, în condițiile în care majoritatea controalelor medicale pot fi efectuate numai în orele de muncă, astfel în prezent necesitatea de a efectua anumite verificări medicale din contul orelor de muncă este integral la discreția angajatorului. Practica variază mult de la caz la caz – uneori angajatorul oferă timp plătit, alteori femeia însărcinată fie își ia timp din concediul anual, sau trebuie să recupereze orele peste program, sau alege să nu efectueze toate analizele și controalele medicale, ceea ce nu este bine pentru sănătatea mamei și a copilului.

De exemplu, în România Codul Muncii prevede dreptul gravidelor la maxim 16 ore lunar (2 zile lucrătoare) libere, achitate de angajator, pentru analize și controale medicale, cu condiția informării angajatorului despre starea de graviditate și anexarea unui certificat medical care confirmă acest lucru. În Marea Britanie există prevederi similare pentru femeile însărcinate, iar noile propuneri includ și examinarea dreptul tatălui de a însoți soția/ partenera la minim 2 asemenea controale medicale în timpul sarcinii cu oferirea de timp plătit de angajator.

- Extinderea anumitor beneficii existente astăzi pentru familiile cu 2 sau mai mulți copii - și pentru cele care au 1 copil sau mai mulți, prin modificarea Codului Muncii, în special a articolelor 116 p.4, dar și a articolului 120 p.4, astfel familiile cu 1 copil sub 18 ani să primească aceste drepturi suplimentare de alegere a concediului în perioada de vară, precum și dreptul oricărui părinte, fie și cu un singur copil, la un concediu suplimentar neplătit de 14 zile, pentru a putea la necesitate dedica timp suplimentar copilului cu păstrarea locului de muncă (util de exemplu pentru a căuta o școală, a adapta copilul la o nouă grădiniță/ școală, sau pentru a face anumite consultații medicale).

7. Reglementarea mai bună a programului prelungit oferit de școli în cadrul ciclului primar 7-11 ani, dar și a programelor extra-curriculare de vară

Ținând cont de faptul că situația variază mult de la școală la școală, iar durata programului și prețul pentru acest serviciu afectează mult posibilitățile părinților de a lucra, dar și veniturile familiei, se recomandă **elaborarea unui regulament unic** care țină de asigurarea unui program echivalent în școli și cu o durată suficient de lungă de ore, pentru a reduce practica actuală când mulți copii de vârsta 7-11 ani rămân nesupravegheați singuri acasă de la câteva ore până la jumătate de zi. Dat fiind faptul că acest serviciu este disponibil la dorința părinților și contra plată, este posibil de optimizat practica actuală fără impact bugetar direct, doar prin obligarea școlilor de a organiza același program, cu o durată suficient de lungă de ore, indiferent de localitate. În acest domeniu nu sunt necesare alocările de bani publici, doar de un cadru de recomandări și politici; iar în organizarea acestor servicii ar putea să se implice nu doar școala, dar și administrația publică locală și comunitatea.

Notă: Vârsta de 12 ani este limita de vârstă sub care în majoritatea țărilor europene nu este permis să lași copilul singur acasă, din motive de securitate.

8. Îmbunătățirea accesului la informație, prin crearea unei pagini sau secții dedicate acestui domeniu (cu denumirea “beneficii pentru familie și copii”) și accesare de pe pagina MMPSF

În rezultatul efectuării acestui studiu a fost constatat faptul că informația privind beneficiile oferite familiilor cu copii, precum și modalitatea de accesare, este deseori limitată. Deși pe pagina MMPSF această informație este acoperită, inclusiv în secția de întrebări și răspunsuri, totuși există neclarități în cazurile mai complicate, iar informația ce ține de beneficiile pentru copii este deseori amestecată cu informația despre alte tipuri de asistență socială. În majoritatea țărilor europene aceasta informație este unificată. O altă tendință este că se discută mult despre posibile fraude și abuzuri, dar insuficient despre cazurile în care familiile nu și-au accesat drepturile ce țin de copii anume din lipsă de informație. Pagina ar trebui să reunească toată informația privind opțiunile de suport din partea statului, începând cu sarcina și concediul de îngrijire a copilului, și terminând cu opțiunile de ajutor a copiilor aflați la studiile postliceale (ex. bursele sociale, sau scutirile aplicate pentru copii întreținuți care studiază la universitate), atât pentru părinții care lucrează (ex. scutiri de

impozit pe venit pentru persoane fizice, concedii plătite și neplătite de îngrijire a copiilor), cât și pentru cei care temporar nu lucrează sau au nevoie de ajutor social.

9. Examinarea necesității de revizuire a metodologiei de calcul a nivelului minim de existență la copii cu vârsta sub 1 an comparativ cu cel al copiilor 1 – 7 ani.

Odată cu dezvoltarea economică și socială, în ultimii 20 de ani s-au schimbat mult cerințele de alimentație și îngrijire a copilului de vârstă până la 1 an, suplimentar la faptul că în Moldova majoritatea produselor necesare copiilor sunt de import (ex. lapte praf, terciuri, scutece, schimbarea mărimii hainelor la fiecare 3 luni, alimentație speciala diversificată începând cu vârsta de 5-6 luni - comparativ cu faptul că copiii de vârstă 1-7 ani au o alimentație mai aproape de cea comună a familiei). Se impune o revedere a situației când pentru 2013 avem minimul de existență a copiilor sub 1 an de 591,4 MDL lunar, iar pentru vârsta de 1-7 ani de 1328,4 MDL lunar. Pune semne de întrebare faptul că minimul de existență la copii sub 1 an devine brusc mai mult decât dublu după vârsta de 1 an. Un nou minim de existență pentru copiii mici este important pentru a vedea ulterior, pe termen lung, cum acesta este corelat cu indemnizațiile minime plătite pentru concediile de îngrijire a copiilor de această vârstă, ținând cont și de necesitatea asigurării minimului de existență pentru cel care este în concediul de îngrijire a copilului cu vârsta până la 3 ani.

	2009	2010	2011	2012	2013
Minimul de existență pentru copii, lei	1112,0	1258,1	1391,4	1409,6	1533,9
inclusiv după grupe de vârstă:					
până la 1 an	451,0	498,8	590,6	591,9	591,4
1-6 ani	964,3	1095,9	1238,3	1256,2	1328,4
7-16 ani	1228,8	1409,3	1550,1	1575,4	1724,2

Date: Biroul de Statistică, 2014.

10. Revizuirea hotărârii de Guvern privind centrele comunitare de dezvoltare timpurie

Se impune necesitatea de a modifica pragul minim de vârstă stabilit în aceasta hotărâre de Guvern și anume **includerea și a vârstei de 1,5 – 3 ani**, ținând cont de specificul vârstei timpurii și în special de practica europeană care indică o corelație de **număr maxim de copii** raportat la fiecare adult angajat să ofere servicii de îngrijire a copiilor, precum și definirea cerințelor pentru adulții eligibili de a oferi aceste servicii de îngrijire.

11. Implementarea unei scheme de oferire de produselor alimentare speciale pentru copii malnutriți cu vârsta sub 1 an (de exemplu, terciurile pentru bebeluși începând cu 4 sau 6 luni, care sunt și vitaminizate), care să fie eliberate în farmacii la rețeta medicului de familie, din fondurile CNAM. Această rețetă ar trebui eliberată cu asigurarea a 2 condiții: la confirmarea în scris a necesității financiare de către asistentul social, dar și a confirmării de către medicul de familie că mama nu poate alăpta deloc sau doar parțial, sau copilul arată semne de malnutriție.

În 2013 în Republica Moldova circa 900 de copii cu vârsta de până la 1 an au fost luați la evidență ca fiind malnutriți¹⁴, ceea ce ar reprezenta circa 2,4% din copii malnutriți din motive social-economice. Ținând cont de faptul că numărul copiilor subnutriți este în creștere în ultimii ani, iar

¹⁴ <http://www.e-sanatate.md/News/650/tot-mai-multi-copii-cu-varsta-de-pana-la-un-an-sufera-de-malnutritie-din-meniul-lor-lipsesc-vitaminele-proteinele-si-mineralele>

alimentația la copii mici necesită produse speciale și este strâns legată cu starea sănătății, iar alimentația necorespunzătoare determină deseori inclusiv cheltuieli medicale în regim de urgență - este recomandabilă implementarea unei asemenea măsuri, dat fiind faptul că există deja infrastructura, sistemul de compensații, iar produsele alimentare pentru copii foarte mici se vând în farmacii, la fel ca și medicamentele. Aceste produse pot fi considerate similar vitaminelor care se eliberează femeilor gravide, pentru că aceste alimente pentru bebeluși conțin și adaosuri de vitamine. Ținând cont de faptul că ar fi minim 1000 de copii în Moldova cu probleme de malnutriție, este necesar de modificat lista medicamentelor la CNAM și de evaluat costurile aferente pentru fiecare copil.

12. Definirea unică la nivel de politici a familiei cu mulți copii ca fiind, în condițiile Republicii Moldova, familia cu 3 sau mai mulți copii

Este important să existe o înțelegere unică la nivel de politici a conceptului de familie cu mulți copii ca fiind cu 3 și mai mulți, precum și revizuirea corespunzătoare a puținelor politici deja existente axate pe familii cu 2 sau 4 și mai mulți copii; în special este importantă dezvoltarea **politicilor suplimentare de prevenire a riscului sărăciei** în aceste familii, dar și în toate familiile cu copii, indiferent de numărul acestora.

II. Inițiative de susținere a familiilor cu copii care pot fi lansate pe termen mediu, după efectuarea unor studii suplimentare (posibile în cadrul acestui proiect):

13. Reforma educației timpurii în creșe și grădinițe

În cadrul acestui proiect se propune efectuarea a 2 studii suplimentare, ce țin unul de îmbunătățirea situației din grădinițe (3-7 ani) și separat altul ce ține de reforma educației timpurii (vârsta până la 3 ani).

În ceea ce ține de educația timpurie din segmentul 1,5 – 3 ani: în studiu vor fi incluse mai multe domenii de recomandări, în special vor include și recomandări privind necesitatea de dezvoltare a creșelor de stat și private, ținând cont de specificul vârstei mici a copiilor (ex. transpunerea practicii europene în vederea asigurării unei corelații optime (maxime) dintre numărul de adulți și copii mici și altele). Studiul va evalua impactul bugetar pentru oferirea creșelor de stat, dar și va efectua un screening al barierelor legislative în calea dezvoltării creșelor și grădinițelor private în Moldova. Pe termen mediu și lung - odată fiind asigurat un sistem bine pus la punct de creșe începând cu vârsta de 1,5 ani – aceasta ar permite și o re-evaluare a duratei optime de concediu plătit de îngrijire a copiilor acordate părinților (în direcția micșorării duratei celui plătit, corelate cu mărirea plăților în perioada până la 1,5 ani), precum și asigurarea condițiilor optime de revenire a părinților (și în special a mamei) la serviciu.

Impactul bugetar: urmează a fi estimat în cadrul studiului, însă este important de menționat că investițiile publice efectuate în re-deschiderea grupelor de creșe în grădinițele de stat - vor fi recuperate rapid prin revenirea mai rapidă la serviciu a mamelor, și astfel contribuții sociale mai mari la buget, venituri mai mari în familie și posibilități mai mari de a investi în capitalul uman al copiilor, iar pe termen lung și economii din scurtarea concediilor plătite de îngrijire a copiilor pentru părinți. Impactul bugetar poate fi diminuat și stabilind o anumită plată pentru serviciile din creșele de stat (mai mare decât doar bonul pentru mâncare în cazul copiilor din grupele de grădiniță 3-7

ani), ceea ce pentru familii va fi oricum incomparabil mai ieftin decât serviciile unei bone, suplimentar permițând revenirea părinților la serviciu.

Ca și **mecanism de pilotare**, fie și în condiții de constrângeri bugetare, poate fi propus inițial un fond de stat de finanțare pentru proiectele implementate în regiunile urbane (unde sunt cele mai multe locuri de muncă și cel mai mare grad de ocupare a locurilor la grădiniță începând cu vârsta de 3 ani), astfel încât primele proiecte să fie finanțate în limita disponibilității fondurilor din anul respectiv, iar suma acestui fond să fie re-evaluată anual, în baza gradului de absorbție a fondurilor și identificării costurilor asociate. Măsurile pe termen mediu și lung vor include atât oferirea unui număr mai mare de creșe de stat atât în regiunile urbane cât și cele rurale, precum și eliminarea prudentă a barierelor pentru dezvoltarea grădinițelor private. Alternativ în anul 2015 pot fi utilizate pentru pilotare fondurile de rezervă ale administrațiilor publice locale, iar ulterior în baza confirmării costurilor și cu o planificare corespunzătoare în 2015 – deja din 2016 poate începe implementarea **finanțării pe programe speciale dedicate dezvoltării creșelor**.

14. Reglementarea activității bonelor

Reglementările vor reieși din evaluarea gradului de utilizare a sistemului existent – în prezent bonele pot activa în bază de patentă (ca și guvernantă) - precum și necesitatea de completare a acestuia cu un șir de măsuri care să țină de condițiile de securitate și îngrijire a copilului. O evaluare suplimentară a acestui studiu ține de necesitatea de separare a activității bonelor, în dependență de faptul dacă persoană are grijă de copil la domiciliul copilului, sau oferă servicii de îngrijire a copilului la domiciliul său pentru 1 sau câțiva copii. În UE este mai mult reglementată activitatea celor care oferă servicii la domiciliul propriu, cu inspecții la domiciliu etc. Acest serviciu, dacă ar fi reglementat corect, ar putea rapid să compenseze lipsa serviciilor de creșe de stat sau private, la un preț mai mic decât îngrijirea individuală la domiciliul copilului.

15. Optimizarea sistemului de calcul și achitare a indemnizațiilor pentru concediile acordate părinților pentru îngrijirea copilului până la 3 ani.

Studiul propus ulterior pe această temă va evalua cadrul legislativ actual și problemele existente în sistemul actual de acordare și calcul a indemnizației din concediului pentru părinți de îngrijire a copilului până la 3 ani. Propunerile vor include: redresarea situației cu privire la anumite cazuri problematice mai înguste (eliminarea lipsei de echitate în anumite cazuri, de ex. mărirea accesului pentru părinții care lucrează în regim de liber profesionist și au făcut contribuții la CNAS etc.), unificarea perioadei de concediu pentru persoane asigurate și neasigurate, etc. O provocare ar fi reevaluarea abordării actuale și anume a minimului de existență necesar pentru mamă și copil pentru perioada 0-1,5 ani și constatarea acestuia ca și fiind de fapt mai mare decât cel pentru perioada 1,5-3 ani (la moment se consideră invers), iar pe termen mediu și împreună cu sincronizarea acestuia cu reforma creșelor – va putea fi examinată ulterior și reducerea perioadei de concediu plătit.

III. Inițiative de susținere a familiilor cu copii care pot fi lansate pe termen mediu/lung, după efectuarea unor studii suplimentare:

16. **Elaborarea în 2015 a unei strategii sectoriale sau a unei propuneri de politici pentru perioada de implementare 2015-2020 ce ține de dezvoltarea creșelor și serviciilor de îngrijire și educație a copiilor de vârstă 1,5-3 ani, care să includă măsuri complexe de dezvoltare atât a serviciilor de stat, cât și private.**

Creșterea ofertei de asemenea **servicii de calitate și accesibile ca preț** este una din cele mai importante măsuri care ar permite părinților să lucreze, să obțină venituri mai mari și astfel să fie redus nivelul de sărăcie al familiilor cu copii.

În același timp, elaborarea unui plan de acțiuni suficient de bun în acest domeniu necesită crearea **unui grup de lucru inter-ministerial**, deoarece sunt multe aspecte ce țin de câteva instituții cheie: Ministerul Educației, Ministerul Sănătății și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, iar în cazul reglementării instituțiilor private și Ministerul Economiei și Ministerul Justiției. Dat fiind faptul că realizarea planului inevitabil va necesita alocarea unor resurse financiare de la bugetul de stat, va fi esențială și colaborarea strânsă cu Ministerul de Finanțe.

17. **Mărirea accesului la educație după vârsta de 18 ani, pentru cei care pot face față cerințelor de studii, dar nu își pot permite din motive financiare (în costul educației superioare includem nu doar taxa de studii, dar și costul locuinței, alimentație, cărți, transport etc.)**

Deseori susținerea financiară a copiilor în perioada de studii este una din motivațiile frecvente a părinților de a merge la muncă peste hotare, la fel ca și dorința de îmbunătăți condițiile de trai și îmbunătățirea locuinței. Ar fi necesar un studiu al practicii actuale din MD (ex. bursele sociale), comparativ cu practica de susținere a studenților talentați sau din familii social-vulnerabile în țările din Uniunea Europeană. Aceasta este diversă și variază de la studii gratuite pentru cei care pot face față cerințelor, până la credite fără dobândă în scheme de creditare susținute de stat (Marea Britanie), dar poate fi examinată și opțiunea unor deduceri fiscale la sfârșit de an calendaristic din impozitul pe venit achitat (ex. în Lituania). În prezent, susținerea financiară a copilului aflat la studii deseori reprezintă motivul cheie pentru părinții care pleacă la muncă peste hotare, circa 14,5% din copii având astăzi în Moldova cel puțin un părinte plecat la lucru peste hotare, dintre aceștia: la 53 695 (51,0%) este plecat tatăl, la 29 950 (28,5%) este plecată mama, la 21 625 (20,5%) ambii părinți. Studiul ar trebui să ia în considerație atât taxa de studii, cât și costurile de trai pe perioada aflării la studii cu frecvență la zi, iar veniturile familiei cel mai bine pot fi evaluate în baza declarației de venituri ale ambilor părinți pentru ultimul an fiscal.

18. **Politici axate pe îmbunătățirea spațiului disponibil per copil în locuința ocupată de familii**

Politicile de acordare a spațiilor locative pentru familiile cu mulți copii ar trebui să fie bine definite, în scopul evitării acordării în proprietate în mod arbitrar a apartamentelor, și înlocuite cu politici unice. Se recomandă evitarea alocării populiste a apartamentelor doar în cazurile mediatizate (de

ex. acestea au fost frecvente în cazurile când se nasc tripleți, dar nu și în cazurile când 5 copii născuți consecutiv locuiesc în condiții inacceptabile). Acest domeniu este în special problematic în familiile cu 3 sau mai mulți copii, însă și pentru cele cu un singur copil sau monoparentale situația poate fi complicată pentru o familie social-vulnerabilă. Ținând cont de constrângerile bugetare, este important ca aceste măsuri să fie axate preponderent pe familiile foarte vulnerabile și pe acordarea *în utilizarea temporară, până la re-evaluarea situației*, pentru a preveni abuzurile și tendința unor familii de a naște mulți copii doar pentru a avea o locuință garantată. Alți piloni ar necesita reglementări generale axate pe măsuri de economie de piață necesare pentru a determina preturi accesibile la locuințe pentru marea parte a populației, cu și fără copii.

19. Asistență familiilor cu copii în efectuarea cheltuielilor de sănătate

Este important să fie efectuat un studiu suplimentar care să identifice un mecanism de suport financiar pentru ajutor familiilor cu copii în legătură cu cheltuielile de sănătate pentru copii. În special pot fi examinate următoarele opțiuni: compensațiile post-factum a cheltuielilor pe medicamente pentru familiile cu venituri mici (ex. Marea Britanie), deduceri fiscale pentru cheltuieli de sănătate în anumite cazuri, un studiu detaliat despre aplicarea de facto a compensațiilor de medicamente pentru copiii cu vârsta sub 5 ani (unde se pare că situația diferă mai mult între cea declarată și de facto), pe termen mediu și lung mărirea listei de servicii medicale și medicamente compensate până la 18 ani, facilități suplimentare pentru familiile cu 3 și mai mulți copii (ex. poliță gratuită pentru mama cu 3 și mai mulți copii, până la atingerea acestora a vârstei de 18 ani), revizuirea legii cu privire la asistența reproductivă gratuită și în special a criteriilor economice etc.

20. Politicile de regim flexibil de lucru pentru angajații cu copii

Deși există anumite inițiative în acest domeniu, este foarte importantă promovarea atentă a acestor prevederi, în baza unor studii suplimentare. O impunere excesivă din partea statului a regimului de lucru flexibil pentru părinți, neținând cont de specificul de activitate sau de mărimea agentului economic, ar putea duce ușor la existența doar pe hârtie a acestor drepturi, sau la discriminarea suplimentară la angajare a părinților cu copii. În Marea Britanie de ex. este asigurat un echilibru mai fin între dreptul angajatului de a aplica la regimul flexibil de lucru, dar și dreptul angajatorului de a refuza acest drept dacă specificul activității nu permite.

21. Politici speciale de susținere a familiilor cu copii cu dizabilități

Studiul la fel trebuie să includă studierea mai detaliată a experienței Uniunii Europene în acest domeniu și a necesităților speciale ale acestor familii. Pe lângă beneficiile directe alocate de stat, măsurile ar putea fi inclusiv direcționate la mărirea posibilității de angajare a părinților copiilor cu necesități speciale, pentru a putea avea venituri mai mari necesare pentru cheltuielile pentru copil.

22. Politici de susținere a familiilor monoparentale, studiind mai detaliat problemele acestora

Măsurile examinate ar putea ține de mai multe domenii, și anume: indemnizații, facilități, prioritate acordată la locurile din creșe de stat, includerea în categoriile prioritare pentru ajutorul de stat,

asistență juridică suplimentară și gratuită din partea statului pentru procesele de judecată atunci când tatăl nu participă financiar la creșterea copilului etc.

23. Implementarea unui sistem de deduceri fiscale suplimentare pentru familiile cu copii

Studiul ar putea examina dezvoltarea unui mecanism de returnare a impozitului pe venit reținut pentru persoane fizice, la prezentarea unui bon de cheltuieli de educație (ex. taxa pentru studii superioare pentru copii la întreținere cu vârsta sub 23 de ani și înscriși la secția cu frecvență; cursuri de limba străină sau alte cursuri educaționale la instituții acreditate de Ministerul Educației, achiziția unui computer, cheltuieli de sănătate pentru copiii cu dezabilitate etc.; acestea fiind stabilite în limita unor sume plafon maxim și anumite condiții, pentru a limita și posibile fraude sau evaziune fiscală). Elaborarea mecanismului, în prezența unei voințe politice, trebuie efectuată împreună cu Inspectoratul Fiscal de Stat și Ministerul de Finanțe.

24. Uniformizarea, începând cu 2015, a plăților efectuate pentru copii de către Fondul republican și fondurile locale de susținere socială a populației, și a regulilor de stabilire ale acestora în diverse localități, în vederea asigurării drepturilor egale a copiilor

Primul capitol din acest studiu identifică caracterul neomogen și imprevizibil al acestor plăți, astfel scopul recomandărilor de ordin legislativ ar veni să elimine caracterului populist pre-electoral efectuat uneori de administrațiile publice locale, iar recomandarea ar fi înlocuirea acestor plăți cu indemnizații axate pe vârsta de până la 18 ani, care să aibă caracter regulat și să devină o sursă de venit previzibilă pentru familiile cu copii.

25. Efectuarea unui studiu suplimentar care să examineze cum sunt afectate mamele în special sau părinții cu copii pentru perioadele de concediu neplătit sau program redus de ore - atunci când ies la pensie și se calculează vechimea în muncă și stagiul de cotizare

În prezent legislația consideră perioada în care un părinte este în concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului în perioada până când copilul împlinește 3 ani – ca fiind inclus în vechimea în muncă și în stagiul de cotizare (atât pentru persoanele asigurate, cât și neasigurate). În același timp concediul suplimentar neplătit (3-6 ani) se include doar în vechimea în muncă, doar în anumite condiții.

Deoarece practica europeană descurajează părinții să lase copiii singuri acasă până la vârsta de 12 ani (în unele țări și până la 14 ani, de ex. în Marea Britanie), este important ca statul să considere mai multe drepturi pentru perioadele în care acești părinți nu au lucrat sau au luat concedii neplătite. Situația este și mai complicată acum pentru mamele care de ex. locuiesc în regiuni rurale care nu au grădinițe pentru copii de vârsta 3-6 ani și/ sau în localități cu insuficiență de locuri de muncă. Aceste aspecte au fost frecvent menționate ca fiind problematice de către sindicatele din Moldova - astfel este necesar un studiu aparte, care să studieze experiența altor țări.

26. Efectuarea unui studiu separat privind măsurile de suport acordate copiilor orfani în tranziția spre perioada de adult

Este necesar un studiu separat privind evaluarea politicilor ce țin de copii orfani în perioada de tranziție spre tânăr adult, care să includă aspecte sociale, economice (ex. accesul la piața forței de muncă), de garantare a unei locuințe (în utilizare), poliță medicală etc., cea ar putea fi examinate să fie până la 25 de ani.

27. Politici de stimulare a angajării tinerilor în segmentul de vârstă 18-23 de ani, precum și la primul loc de muncă după finalizarea studiilor

Angajatorii deseori sunt rezervați în privința tinerilor specialiști fără experiență, pentru că acești tineri angajați necesită investiții de timp în instruire și verificare din partea altor angajați și deseori în perioada inițială au un randament redus. În același timp în practică părinții deseori susțin financiar copii o perioadă și după absolvirea studiilor, în special în condițiile în care ei nu pot găsi un serviciu. Astfel studiul ar putea examina cum această experiență poate să apară în perioada studiilor, cum pot fi promovate stagierile și locurile de muncă cu program redus de ore pentru studenți, joburile de week-end de câteva ore pe zi pentru adolescenți 15-18 ani, precum și scheme de stimulare a angajării unui tânăr absolvent – în baza studierii practicilor din Uniunea Europeană.

■ Anexe:

Anexa 1: Extras din inițiativa legislativă a Guvernului privind egalitatea de gen, transmisă în Parlament, în partea ce ține de Codul Muncii (propunerea de introducere a concediului de paternitate)

Art. X. – Codul muncii al Republicii Moldova nr.154-XV din 28 martie 2003 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159-162, art.648), cu modificările și completările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

2. Se completează cu articolul 1241 cu următorul cuprins:

„Articolul 1241. Concediul paternal

(1) Concediul paternal se acordă în condițiile prevăzute de prezentul articol, pentru a asigura participarea efectivă a tatălui la îngrijirea copilului nou-născut.

(2) Tatăl copilului nou-născut beneficiază de dreptul la un concediu paternal de 14 zile calendaristice.

(3) Concediul paternal se acordă în baza unei cereri, în primele 56 de zile de la nașterea copilului. La cerere se anexează o copie a certificatului de naștere al copilului.

(4) Pe perioada concediului dat, salariatul beneficiază de o indemnizație paternală, care nu poate fi mai mică decât valoarea salariului mediu lunar pentru perioada respectivă, care este achitată din fondul de salarii al unității.

(5) Angajatorul este obligat să încurajeze salariații în vederea beneficierii de concediul paternal.

(6) Cazurile în care angajatorii creează consecințe negative pentru angajații care iau concediu paternal sânt considerate cazuri de discriminare din partea angajatorilor și se sancționează conform legii.”

Anexa 2: Calcule MMPSF privind concediul de paternitate (extras din nota informativa):

Proiectul de lege nominalizat necesită mijloace financiare suplimentare numai pentru concediul paternal. Calculul estimativ al mijloacelor necesare pentru acordarea concediului paternal taților copiilor nou-născuți a fost efectuat pentru un concediu de 14 zile calendaristice. Astfel, necesarul de mijloace suplimentare în cazul acordării concediului paternal în mărime de 14 zile calendaristice pentru anul 2014 a fost estimat după cum urmează:

Date inițiale:

1. Numărul de copii nou-născuți anual - 39, 2 mii

2. din care născuți în familii complete - 30,7 mii

3. Populația ocupată - 1173,5 mii

4. inclusiv: bărbați - 592,6 mii

5. din numărul persoanelor ocupate - lucrători salariați - 736,5 mii,

inclusiv, bărbați - 341,0 mii

6. Rata de ocupare a bărbaților în vârstă de la 20 până la 44 de ani - 50,4 %

7. Numărul de salariați – bărbați în sectorul bugetar - 70,0 mii

8. Salariul mediu lunar prognozat:

2014 - 4225 lei.

9. Contribuții:

- de asigurări sociale - 23 %

- prima de asigurare medicală - 4,0 %

Calcule:

1. Determinarea taților salariați a copiilor nou născuți pe an:

a) Prin înmulțirea numărului bărbaților ocupați (592,6) cu rata de ocupare a bărbaților în vârstă fertilă (50,4%) determinând numărul potențialilor tați

$$592,6 \times 0,504 = 298,7 \text{ mii}$$

b) Prin înmulțirea numărului bărbaților salariați (341,0 mii) cu rata de ocupare (50,4 %) se determină numărul potențialilor tați din rândul salariaților

$$341,0 \text{ mii} \times 0,504 = 171,9 \text{ mii}$$

c) Prin împărțirea numărului copiilor nou născuți (30,7mii) la numărul bărbaților ocupați (298,7 mii) cu vârsta fertilă (20-44 ani) determinăm numărul noi născuților ce revin la un bărbat:

$$30,7 \text{ mii} : 298,7 = 0,1028 \text{ (1 copil } \sim \text{ la 10 bărbați)}$$

d) Numărul potențial de salariați – tați ai copiilor nou-născuți pe an:

$$0,1028 \times 171,9 \text{ mii} = 17,610 \text{ mii}$$

inclusiv în sectorul bugetar: $70:341,0 \times 17,670 = 3627$ (tați în sectorul bugetar)

2. Salariul mediu pe o zi calendaristică:

$$\text{anul 2014} - 4225:29,4 = 143,70 \text{ lei}$$

3. Necesarul de mijloace suplimentare în cazul acordării concediului parental în mărime de 14 zile calendaristice:

$$\text{anul 2014} - 17,670 \times 14 \times 143,70 \times 1,27 = 45,15 \text{ mil. lei}$$

inclusiv în sectorul bugetar: $3627 \times 14 \times 143,70 \times 1,27 = 9,27 \text{ mil. lei}$

Anexa 3: Legea cu privire la ajutorul social nr. 133-XVI din 13.06.2008 (extras din versiunea în vigoare)

Capitolul II

DREPTUL LA AJUTOR SOCIAL, CUANTUMUL

ȘI MODUL DE STABILIRE A ACESTUIA

Articolul 5. Dreptul la ajutor social

(1) De dreptul la ajutor social beneficiază familiile defavorizate în cazul în care toți membrii adulți ai acesteia se încadrează în cel puțin una dintre următoarele situații:

a) au atins vârsta necesară pentru stabilirea pensiei conform legislației;

b) sânt persoane încadrate în diferite grade de invaliditate;

c) sânt șomeri înregistrați la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă în a cărei rază teritorială își au domiciliul și care nu refuză un loc de muncă sau participarea la servicii de stimulare a ocupării forței de muncă oferite de agenții;

d) îngrijesc un copil mai mic de 3 ani;

e) îngrijesc un membru/membri ai familiei încadrați în gradul I de invaliditate care necesită îngrijire conform concluziei Consiliului de expertiză medicală a vitalității, îngrijesc un copil/copii invalizi din aceeași familie sau o persoană în vârstă de peste 75 de ani din aceeași familie conform concluziei Consiliului medical consultativ.

(2) Familiile ai căror membri realizează venituri provenite din salarizare, cu timp integral sau parțial, sau din activitatea de antreprenariat pot solicita acordarea dreptului la ajutor social cu condiția că ceilalți membri adulți ai acesteia se încadrează în situațiile expuse la alin.(1).

(3) La determinarea dreptului la ajutor social se exclud membrii familiilor care:

a) dețin cetățenia Republicii Moldova însă nu domiciliază pe teritoriul acesteia;

b) execută o pedeapsă privativă de libertate;

c) satisfac serviciul militar în termen;

d) se află la întreținerea statului.

Anexa 4: Biroul de Statistica, Protecția socială a copiilor: ¹⁵

Protecția socială a copilului

Îndemnizații. Acordarea indemnizațiilor la nașterea și pentru creșterea copilului reprezintă un sprijin al sistemului de asigurări sociale acordat familiilor cu copii indiferent de statutul persoanei, asigurată sau neasigurată. Pe parcursul anului 2013 au fost înregistrați circa 76 mii beneficiari de indemnizații la naștere, peste 50 la sută fiind persoane neasigurate. Mărimea medie a indemnizației unice la nașterea primului copil a constituit 2600 lei, iar în cazul fiecărui următor copil – 2900 lei, fiind dublă față de anul 2009.

În cazul indemnizației pentru îngrijirea lunară a copiilor există diferențiere conform statutului: pentru persoanele asigurate aceasta constituie 997,9 lei față de 300 lei pentru persoanele neasigurate. Numărul persoanelor care au beneficiat de concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani este în creștere în ultimii ani. În anul 2013 circa 37 mii persoane au beneficiat de această indemnizație, comparativ cu 29,3 mii în anul 2009.

Tabelul 3. Mărimea medie a indemnizațiilor lunare pentru copii (lei)

	2009	2010	2011	2012	2013
Indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului					
persoane asigurate (în vîrstă de pînă la 3 ani)	478,9	675,0	768,0	868,4	997,9
persoane neasigurate (în vîrstă de pînă la 1,5 ani)	150	250	300	300	300
Numărul beneficiarilor de concediu parțial plătit pentru creșterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani, mii persoane	29,3	32,2	34,1	35,7	37,1

Majorarea mărimii medii a indemnizației pentru îngrijirea copilului face posibilă acoperirea minimului de existență pentru copii în proporție de 50,7 la sută în cazul copiilor în vîrstă de pînă la 1,5 ani (persoane neasigurate). În același timp, pentru persoanele asigurate raportul dintre indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului în vîrstă de pînă la 3 ani depășește minimul de existență stabilit pentru copiii în vîrstă de pînă la 1 an cu circa 68%.

Tabelul 4. Raportul dintre indemnizațiile pentru copii și minimul de existență pentru copii

	2009	2010	2011	2012	2013
Minimul de existență pentru copii, lei	1112,0	1258,1	1391,4	1409,6	1533,9
inclusiv după grupe de vîrstă:					
pînă la 1 an	451,0	498,8	590,6	591,9	591,4
1-6 ani	964,3	1095,9	1238,3	1256,2	1328,4
7-16 ani	1228,8	1409,3	1550,1	1575,4	1724,2
Co-raportul dintre indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului și minimul de existență pentru copii în vîrstă de pînă la 1 an					
persoane asigurate (pînă la 3 ani)	106,2	135,3	130,0	146,7	168,7
persoane neasigurate (pînă la 1,5 ani)	33,3	50,1	50,8	50,7	50,7

Alocații sociale.

¹⁵ Situația copiilor în Republica Moldova în 2013, Biroul Național de Statistica, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4412>

Copiii cu dizabilități sunt una din categoriile de beneficiari de alocații sociale de stat. În anul 2013 circa 14 mii copii au beneficiat de aceste alocații, 43% din copii fiind cu dizabilități severe. Circa 4 mii copii beneficiază anual de alocații pentru pierderea întreținătorului. Mărimea medie a alocației pentru copiii cu dizabilități constituie 307,3 lei și s-a majorat cu 18,3% comparativ cu anul 2009, în timp ce alocația pentru pierderea întreținătorului constituie 139,7 lei.

Tabelul 5. Alocații sociale pentru copii

	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Numărul beneficiarilor, persoane</i>					
Copii cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani	15237	15088	14034	14753	14044
inclusiv: severă	6162	6177	5958	6342	6100
accentuată	7614	7417	6698	6948	6287
medie	1461	1494	1378	1463	1657
Copii care și-au pierdut întreținătorul	3454	3732	3882	3961	3851
<i>Mărimea medie a alocației, lei</i>					
Copii cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani	259,7	260,1	277,4	297,4	307,3
inclusiv: severă	285,5	285,5	303,6	325,9	338,9
accentuată	242,2	242,4	258,0	276,1	283,0
medie	242,4	242,4	257,8	274,6	283,6
Copii care și-au pierdut întreținătorul	115,8	115,5	125,3	134,1	139,7

Caracteristica generală a gospodăriilor cu copii

Conform datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, din total gospodării 32,4% au în întreținere cel puțin un copil sub 18 ani, din care 57,2% au un singur copil, 32,8% - doi copii, iar 10% - trei și mai mulți copii. În medie la o gospodărie cu copii revin 1,6 copii. Gospodăriile cu mulți copii sânt caracteristice mai mult pentru mediul rural, unde sunt concentrate circa 78% din totalul gospodăriilor cu 3 și mai mulți copii.

În funcție de tipul gospodăriei, acestea sunt formate preponderent din mai multe nuclee familiale (47,7%) și cupluri familiale (46,9%). Gospodăriile monoparentale reprezintă 5,4% din totalul gospodăriilor cu copii. În mediul urban ponderea gospodăriilor monoparentale este cu 3,3 p.p. mai mare comparativ cu rural (respectiv 7,3% față de 4,0%), situație analogică și pentru cuplurile familiale. Totodată, în mediul rural se regăsesc cele mai multe gospodării atribuite la categoria „alte gospodării cu copii”.

Sursele de venit a gospodăriilor cu copii

Veniturile gospodăriilor casnice cu copii sânt substanțial mai mici decât veniturile gospodăriilor fără copii. În medie, în anul 2013 veniturile disponibile ale gospodăriilor cu copii au constituit 1490,8 lei lunar pe o persoană, fiind în creștere cu 49,3% față de anul 2009. Pe măsura creșterii numărului de copii în gospodărie descrește și valoarea medie a veniturilor, de la 1707,3 lei lunar în cazul gospodăriilor cu 1 copil până la 990,2 lei în cazul celor cu 3 și mai mulți copii (vezi anexa, tabelul 18).

Principala sursă de formare a veniturilor constituie activitatea salariată (45,8%), fiind urmată de veniturile din prestații sociale (9,3%), activitatea individuală agricolă (9,1%) și activitatea individuală non-agricolă (9,0%). Transferurile din afara țării contribuie la formarea veniturilor în proporție de 22%, fiind cu 4,7 puncte procentuale mai mult decât media pe țară.

Tabelul 9. Veniturile disponibile ale gospodăriilor cu copii, 2009-2013 (în prețurile anului 2009)

	2009	2010	2011	2012	2013
Venituri disponibile (medii lunare pe o persoană, lei)	998,3	1023,2	1093,8	1066,8	1179,4
<i>inclusiv în % pe surse:</i>					
Activitatea salariată	46,2	45,1	48,0	45,0	45,8
Activitatea individuală agricolă	10,1	10,5	10,9	10,4	9,1
Activitatea individuală non-agricolă	7,7	8,0	8,3	7,9	9,0
Venit din proprietate	0,1	0,1	0,3	0,3	0,1
Prestații sociale	8,8	9,5	9,3	10,6	9,3
pensii	5,6	5,5	5,2	5,8	5,4
indemnizații pentru copii	1,2	1,5	1,6	1,5	1,7
compensații	0,5	0,5	0,4	0,3	0,0
ajutor social	0,1	0,4	0,4	1,4	0,9
Alte venituri	27,0	26,7	23,2	25,9	26,7
din care transferuri de peste hotare	22,4	21,8	19,0	21,3	22,0

Note suplimentare:

- Ajutorul social:
- Codul Muncii:
- **Articolul 97.** Timpul de muncă parțial

(1) Prin acordul dintre salariat și angajator se poate stabili, atît la momentul angajării la lucru, cît și mai tîrziu, ziua de muncă parțială sau săptămîna de muncă parțială. La rugămintea femeii gravide, a salariatului care are copii în vîrstă de pînă la 14 ani sau copii invalizi (inclusiv aflați sub tutela/curatela sa) ori a salariatului care îngrijește de un membru al familiei bolnav, în conformitate cu certificatul medical, angajatorul este obligat să le stabilească ziua sau săptămîna de muncă parțială.

[\[Art.97 al.\(1\) modificat prin LP168 din 09.07.10, MO160-162/07.09.10 art.586\]](#)

(2) Retribuirea muncii în cazurile prevăzute la alin. (1) se efectuează proporțional timpului lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut.

(3) Activitatea în condițiile timpului de muncă parțial nu implică limitarea drepturilor salariatului privind calcularea vechimii în muncă inclusiv a stagiului de cotizare, cu excepția cazurilor prevăzute de legislația în vigoare, durata concediului de odihnă anual sau a altor drepturi de muncă
- **Lapte praf.**